

"БУРЯД ҮНЭН" ЗУНАЙ СПОРТЫН ХАНА НЭЭБЭ

13 Н.

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

23 Н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад Үнэн

Бүгэдэ арадай сонин

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

2013 оной
майн 9
Четверг

№ 18 (21917)
(832)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

Агуу Илалтын найндэрөөр!

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

МАЙН 1 - УЛААН-ҮДЭ ХОТОДО

Үдын тэн багаар хотын гол талмай дээрэ хүн зон сугларба. Шанга гэгшын хүгжэм зэдэлнэ. Үе болоод лэ духовой оркестр марш наадана. Хотын зарим нэгэ эмхинүүдэй ажалшад плакат, транспарантнуудые баряад зогсоо. Олонхи зон үри хүүгэдээ дахуулхан, түрэл гарал, нүхэд, нютагаар хидтаяа уулзахаа ерээ. Хүл хөөрсэгэнөөн гүйлдэжэ, хүн зон соо түлхисэлдэн наадажа байхан үхибүүднээ, энэ мүнөө ямар найндэр болоноб гэжэ асуухадамни, нэгэнииньшье зүйтэй харюу үгэбэгүй. Нэгэл хүбүүхэн хүгшэн эжыдээ түлхюулэн: "День солидарности трудящихся" гэжэ өөрөөшье хүсэд ойлгонгүй хэлэжэрхибэ.

Үргэлжэлэлынь

3 Н.

АГИНСКИЙ БУРЯТСКИЙ ОКРУГ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ ТЕАТР ПЕСНИ И ТАНЦА

"АМАР САЙН"

"Хабарай үдэшын баяр наадан"

13-14 МАЯ 18.30ч.

БУРДРАМ
ТЕЛ: 222 - 537

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

ТОС-ой ЭРХИМҮҮДТЭ ТЭМДЭГ ЗҮҮЛГЭДЭГ БОЛОХО

Буряадай Правительство ТАС-уудай хабаадалгатай "Буряад Республикада ТАС-ой эмхинүүдые байгуулга болон хүгжэлтэ" гэхэн гаршаг доро «дүхэриг шэрээ» үнгэрөө.

«Дүхэриг шэрээдэ» Буряад Республикын Газар дэбисхэр хүгжөөлгын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Б.К. Бородин, дэбисхэр хүгжөөлгын асуудалаар захиргаанай хүтэлбэрилэгшын орлогшо С.Р.Тэлин, муниципальна албанай эмхинүүдые ба өөһэдын хүтэлбэриие хубилган шэнэлүүлгын таһагай дарга Л.Н. Мотошкин, Буряадай фермернүүдэй эблэлэй түрүүлэгшэ Б.Г. Бальжиров гэгшэд хабаадаа.

ТОС-ууд тоосоо хэбэ

Газар дэбисхэрэй өөһэдын хүтэлбэрин (ТОС) 893 эмхи Буряад Республика дотор байгуулагданхай. Тэрэнэй хүтэлбэридэ Буряад орондо ажаһуугшадай (16-һаа дээшэ наһанай) зоной 39 процентнь хабааданхай.

«Газар дэбисхэрэй эрхим нитэ өөһэдын хүтэлбэри» гэхэн заншалта болоһон конкурс болон «Эрхим муниципальна байгуулалта» гэхэн харалганууд эрхэтэдэй өөһэдын үүсхэл эхээр дэмжэдэг. ТАС-уудые дэмжэнэн

конкурсын ашаар республикын бюджетдээ 30 миллион шахуу мүнгэн һомологдожо, бүхы шийдхэгдэхэ, удаан болзорто үрэ дүнтэйгөөр бэлүүлэгдэхэ хэрэгтэ шэглүүлэгдэн байха юм.

ТАС-уудай үүсхэл эдэбхээр 457,2 миллион түхэригэй бага болон томо объектүүд баригдаа, шэнэлэгдээ, заһабарилагдаа. Тэдэнэй капитална хүсэд баригдаагүй 24 объект 218 миллионоор сэгнэгдэнхэй.

Нютагай өөһэдын хүтэлбэри ТАС-уудай эрхилхэн ажаябуулгануудта өөһэдын бюджетдээ 13 миллион 240 мянган түхэриг һомолжо шадаһан байна. Мүн спонсорнуудай туһаламжаар ТАС-уудай хүдэлөөндэ 7,3 миллион түхэриг нэбтэрүүлэгдэн байха юм.

Экономическа тоосоогоор харабал, 2011-2012 онуудай дүнгөөр эд зөөрин сэгнэлтэ үгтэхэ ТАС-ой ажаябуулгануудай социальна зөөри руу оруулһан солхооб бүхэн 7 түхэригөөр арьбадхагдана, гэжэ Буряад Республикын Газар дэбисхэр хүгжөөлгын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Борис Бородин тэмдэглээ.

ТАС-уудые ХҮГЖӨӨЛГҮН УДААДАХИ ШАТА

Мүнөө дээрээ тогтонижоһон байдал харадаа абажа, ТАС-ой хүдэлөөнэй саашанхи хүгжэлтэдэ

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

хэгдэхэ хубилалта тухай һанамжануудые Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын дэмжэнэн байна. Тодорхойлбол, конкурсдо хабаадалгын болон шалгалтын болзорнууд һэлгүүлэгдэхэ, байгша оной сентябрь һара соо конкурсын хараада мэдүүлгэнүүд абтагдаад, хабаадалгада үгтэгдэн дансануудые шалгаха, аймагуудаар ябажа, ажаябуулгануудые үзэхэ ажал сентябрь һараһаа декабрь болотор эмхидхэгдэдэг болохо юм.

Буряад Республика дотор «Ресурсный центр поддержки движения ТАС в Республике

Бурятия» гэхэн эмхи байгуулха тухай һанамжа оруулагдаа. Энэ эмхи хадаа ТАС-уудта мэдээсэлэй-методическа туһа хүргэхэ. Юуб гэхэдэ, мүнөөдэрэй байдалаар, республикын нэгэшые ТАС юридическэ нюур боложо, бүридхэлдэ абтагдахаар бэлэн бэшэ. Тиймэһээ энэ эмхи али нэгэ ТАС-ой нэрэнээ элдэб конкурсаралгануудта, грант шүүлгэндэ хабаадаха, тэдэнэй тоосоото счедоор ТАС-ууд саашанхи ажаябуулгын мүнгэн зөөри хэрэглэхэ аргатай болохо бшуу.

ТАС-уудай эдэбхитэдэй дурдхалаар, байгша 2013 онһоо эхилжэ, «Лидер ТАС» гэхэн ре-

спубликын конкурс эмхидхэгдэжэ, тэрэнэй дүнгөөр түрүүлэгшэ болон эдэбхитэдтэ «Лидер ТАС Бурятии» гэхэн үбсүүндэ зүүдэг тэмдэг барюулагдадаг болохо юм.

ТАС-уудай байгуулга болон саашанхи хүгжэлтын асуудалнуудта зорюулагдаһан суглаанда «Новая Комушка» гэхэн ТАС-ой түрүүлэгшын орлогшо Любовь Машиненко, «Дутулур» гэхэн ТАС-ой соведэй түрүүлэгшэ Екатерина Цыренова, «Гусиноозерск» гэхэн хотын муниципальна байгуулалтын толгойлогшын экономикын болон инфраструктурын талаар орлогшо Наталья Вахрушева гэгшэд эмхингээ ажаябуулгын дүршэлөөр хубаадаа.

«Дүхэриг шэрээгэй» түгэхсэлдэ «Республикын эгээл эрхим ТАС» гэхэн конкурсдо хабаадажа, 2-дохи, 3-дахы һуури эзэлһэн эрхимүүдтэ грантнууд барюулагдаа. 2-дохи һуури эзэлһэн ТАС-уудта 150 мянган түхэригэй сертификат, харин гурбадахы һуурида гарагшадта 80 мянган түхэригэй сертификат барюулагдаа. Харин түрүүшын һуури эзэлэгшэдтэ 250 мянганай сертификат энэл үдэрэй үдын хойно Буряад драмын театрай дэргэдэ үнгэрһэн өөһэдын хүтэлбэриний һайндэрэй баяр тэмдэгэй үдэшэдэ барюулагдаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

ОЛОН ХҮҮГЭДТЭЙ БҮЛЭДЭ – ГЭР БАЙРЫН СЕРТИФИКАТ

Тээмэндэ Буряад Республикын Правительствын Толгойлогшо В.В.Наговицын баярай үгэнүүдые олон үхибүүдтэй (7-8 хүүгэдтэй) түрүүшын 4 бүлые хани халуунаар амаршалжа, гэр бариха, али угы һаа, худалдан абаха сертификатуудые баярай оршон байдалда тэдэнэртэ барюулһан байна. Гэр байра абаха мүнгэнэй сертификат мүнөө жэлдэ 33 гэр бүлэдэ үгтэхэ юм. Харин 2011 ондо иимэ сертификатуудта 14 бүлэ, нёдондо 19 бүлэ хүртөө гэжэ тэмдэглэхээр.

Гурбан жэлэй туршада гансашые 4-5 үхибүүдтэй гэр бүлэдэ бэшэ, бүри 3 хүүгэдтэй бүлэдэ гэр байрын сертификат үгэхэбди. Тиймэһээ бидэ эндэ эхэ шуура хэнэгүйбди, харин залуу гэр бүлэнүүдые, олон

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

хүүгэдтэй бүлэнүүдые дэмжэнэбди. Тийн гүрэн түрын, мүн демографическа гол шухала асуудалнуудые шийдхэжэ шадаха бата бэхи бүлэнүүдтэ туһалнабди.

Тэдэнһээ гадна олон хүүгэдтэй бүлэнүүдтэ түлөөһөгүй участогуд, мүн гэр бариха 300 кубометр модон үгтэхэ. Хэрэгтэй болоо һаань, гэрээ бариха ипотекрын

урьһаламжа (кредит) үгтэхэ, дамжуулагдаха байна. Эдэ бүлэнэрэй хүүгэд гүрэнэй талаһаа хамгаалгана, 6-тай болотороо түлөөһөгүй эм домоор хангагдана, путевко-

нуудаар лагерьнуудта амарна, гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглэбэ.

Республикын хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министр Татьяна Быкова эдэ бүлэнэртэ халуун амаршалга хүргэжэ, баглаа сэсэгүүдые амтан бэлэгүүдтэйгээр барюулба. Эндэ сугларһан зоной халуун альга ташалган доро Буряад ороной Правительствын Түрүүлэгшэ гэр байрын сертификатуудые (дунда зэргээр 2 миллион түхэриг) Загарайн аймагай Базаровтанай, Улаан-Үдын Очировтанай, Васильевтанай, тийхэдэ Кабанскын аймагай Зимиревтэнэй жаргалаар халиһан, ехэтэ баясаһан, һанаата болоһон гэр бүлэнүүдтэ барюулаа. Эдэ мүнөө абаһан гэрнүүдээ үхибүүдтээ дамжуулха арга олгодоно гэжэ тэмдэглэхээр.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ШЭНЭ ТҮҮХЭТЭ ҺАЙНДЭР

Россия гүрэн дотор түрүүшынхиеэ Нютагай өөһэдын хүтэлбэрин эмхин мэрэгжэлтэ һайндэр тэмдэглэгдэбэ.

Энэ үдэр Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын республикын аймагуудай муниципальна байгуулалтануудай толгойлогшонортой ажалай зүблөө үнгэргэжэ, шухала асуудалнуудые шийдхэн байна. Тобшолбол, муниципальна байгуулалтануудай налог ашалгын үндэнэ бэхижүүлгэ тухай, өөһэдын хүтэлбэрин эмхинүүдэй шалгалта-хиналтын албангуудтай харилсаан, республика дотор ТАС-уудые байгуулалта болон хүгжэлтын асуудалнууд харагдаа. Гадна «Хүнгэлэлтэ абадаг эрхэтэдэй өөһэдын үмсүн хэрэгтэ 300 куб. метр шэнээн модо бэлдэхэ нормативуудай журам тухай» гэхэн Буряад Республикын хуули бэлүүлгын ябаса зүбшгдөө.

Энэ зүблөөнэй дүн үдэһөө хойшо үнгэргэгдэнэн баяр ёһололой суглаанай үедэ Вячеслав Наговицын согсолбо.

Иимэ хэмжээ ябуулга түрүүшынхиеэ эмхидхэнэ бэшэ, жэл бүри толгойлогшонорые суглуулжа, һанамжануудаараа хубаалдадаг заншалтайбди. Өөһэдын хүтэлбэрин эмхинүүдэй ажаябуулгын хэмжээн дээшэлээ. Мүнөөдэр аймагай толгойлогшонор элдэб орёо асуудалнуудые шийдхэхэ аргатай бшуу. Тэдэнэр налог түлэлгы дээшлүүлхэ, барилга хэхэ болон арад зонийнгоо байдал болбосон түхэлтэй болгохо аргатай. Энэмнай ажабайдалай тон ондоо хэмжээн болоно, гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглээ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Петр Носковой республика дотор өөһэдын хүтэлбэринүүдые хүгжэлтэ тухай элидхэл шагнагдаба.

Россиин Федераци дотор түрүүшынхиеэ нютагай өөһэдын хүтэлбэрин эмхин мэрэгжэлтэ һайндэр тэмдэглэгдэбэ. Энэ ушараар Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев өөһэдын

хүтэлбэрин һайндэрөөр амаршалаад, иигэжэ хэлэбэ:

Нютагай өөһэдын хүтэлбэри хадаа конституционно ажаябуудалай үндэнэн гэшэ. Россиин шэнэ түүхэтэ һайндэр мүнөө тэмдэглэгдэжэ эхилбэ. Мэргэжэлтэ энэ үдэр тогтоолго хадаа энэ хэмжээнэй засаг эрхилэгшэдые хүндэлһэн тэмдэг болон тэдэнэй уялга, харюусалга тэмдэглэнэн ябуулга болоно.

Эрхим муниципальна албатанда Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотанууд, республикын элдэб конкурснуудта илагшадта шангууд барюулагдаа.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын республикын аймагуудай өөһэдын хүтэлбэрин эмхинүүдэй ходел урид түрүүлэн ябадаг эрхимүүдые нэрлэхын аргагүй гэжэ тэмдэглээ.

Юундэб гэхэдэ, тэдэнэр ходел нэлгэлдэдэг. Энэ юунтэй холбоотой гэхэдэ, һууринуудай хоорондо экономика мурьсөөн тухай тогтоол бии юм. Республика дотор 23 аймаг, 300

һуурин гээд тоологдоно. Мүнөөдэр түрүү һуурида гараад, ажал һайнаар хээгүй һаа, үглөөдэрын доошоо буужа магад. Бидэнэй табиһан эрилтэнүүдые һууринуудай захиргаан дүүргэхые оролдобол, түрүү һууридал ябаха аргатай. Боожоё һула табибал, гэдэргээл холжорхо ха юм, гэжэ Вячеслав Наговицын хэлэбэ.

Экономическа мурьсөөниие республикын Толгойлогшо социалис мурьсөөнүүдтэй жэшэбэ:

Энэ һайн заншал. Хүн гээшэ өөдөө бодохо гэхэн эрмэлзэлтэй, урмашуулгатай байха ёһотой. Энэ аймаг мүү, энэ һайн гэжэ хэлэжэ болохогүй. Манай аймагууд булта бэрхэ, хүн зомнайшые гайхамшаг бэрхэ ха юм. Халта аалидабал, мурьсөөнэй таблицын һүүл руу орошохоор.

Эрхимүүдые тэмдэглэнэн баяр ёһололой удаа Улаан-Үдын мэдээжэ артистууд болон бүлэгүүдэй хабаадалгатай концерт наадан дэлгэгдээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

МАЙН 1 - УЛААН-ҮДЭ ХОТОДО

(Түгэсхэл. Эхнинийн 1-дэхи хуудаһанда гараха).

ЗАНШАЛТА болоһон Майн-1-эй һайндэрөөр арад зоние амаршалхадаа, Буряад Республикын Толгойлогшо, Буряадай Правительствоын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын иигэжэ хэлэбэ:

- Үнгэрһэн жэлэй дүн согсолоһон хэлэбэл, 2012 он ехэ амжалтатай жэл гэжэ тэмдэглэхээр. Үйлэдбэриимнай бүхы шэглэлнүүд хүгжэлтэ абаа, техникэсэ шэнэлэлтэ, хубилалта хэгдэжэ, үрэ дүнтэй ажал ябуулагдаа. Ажалуугшатай байдал һайжарна, ажалгүйшүүлэй тоо үсөөрнэ. Залуушуул мүнөө өөрынгөө хүсэ шадал элсүүлжэ, урагшаа дабшалан ажаябуулагдаа эдэхитэй хабаадаха аргатай болоо. Хабарай һайдэрөөр амаршална!

Соведүүдэй талмай дээрэ сугларгашадай олонхиндо энэ һайндэр, хабарай дулахан үдэр һамбаашалан, сэнгэхэ, нүхэдтээ уулзаха гэдэн хэмжээ ябуулга ха юм. Харин һанатайшуулда энэ үдэр түүхын гүн удхата үдэр, ажалла соной хараа бодолые, эрмэлзэлые нэгдүүлһэн

үдэр болоно. Илангаяа һанатайшуулда энэ үдэр залуу һаныень, хамтын ажал, һанал, хүсэл нэгэнтэй ябаһан тэрэ үеын һануулан мартагдашагүй дурсалганууд ха юм даа.

Дымбрылов Дамба Базарович, Эгэтын-Адаг, Яруунын аймаг:

- Бидэ залуу һанандаа амарха гэжэ мэдэхгүй, гансал хамтын ажалаар аждамдаржа ябаабди. Майн 1-нэй үдэр хахад үдэрөө амардаг бэлэйбди. Үдэр һүнигүй ажал хүдэлмэри хэжэ, ондоо юмэ мэдээгүй зондо ажал гээшэ ёһотойл жаргал ха юм. Мүнөө энэ Коммунист партия митингдэ хабаадаха ерээд байнаб. Үетэн нүхэдтээ уулзахада, гоёл байнал даа.

Ринчинов Балдан-Дамба Эрдынеевич, Яруунын аймагтай "Дружба" колхозой ажалай ветеран:

-Энэ үдэри аргагүйл ехэ һайндэр гэжэ тоолодогби. Хэдышы сүлөөгүй байгаад, энэ һайндэрэй митингдэ хабаадаха суглардаг бэлэйбди. Нүхэдтээ, нотагаар хидтаяа уулзажа, хүхилдэхш. Ажал хэжэ ябаалди даа, жаргалтайнууд.

Балдан-Дамба Ринчинов хадаа 40 гаран

жэлэй туршада түрэл ажыхыдаа хонишоноор хүдэлхэ үедөө найман табан жэлэй түсэбүүды амжалтатайгаар дабаһан байна. Габшагай ажал хүдэлмэрийн түлөө 7-дохи табан жэлдэ Улаан Тугай орденоор шагнагдаа, удаадахиин дүнгөөр Ленинэй орденоор шагнагдаһан юм. Эрхим ажаллаһанай түлөө гурба дахин ВДНХ ошоһон байна.

Хартиков Андрей Михайлович, Буряад Республикын нотаг зоной эблэлнүүдэй вице-президент:

- Бүхы дэлхэйн хүдэлмэришэ арадай һайндэр байгаал даа. Мүнөө үеын залуушуулда үбгэ эсэгэнэрэй ажал, түүхэтэ намтар жэшээ болохо ёһотой. Үнгэрһэн сагай үйлэ хэрэгүүды мэдээгүй хүнэй саашанхи ерээдүй харгы хэр байха хаб? Буряад хэлэ, ёһо заншалаа дамжуулан, ерээдүйн сэлмэг харгы руу дабшаха ёһотой. Муугаа даража, һайнаа үргэжэл ябахал даа. һайндэрөөр хүн бүхэниие амаршална!

Цырегма САМПИЛОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

ПОЧТЫН ХЭЛХЕЭ ХОЛБООНОЙ ТАНАГТА ТҮРҮҮШЫНХИЕЭ ЭЛЕКТРОН ЭЭЛЖЭЭН НЭБТЭРҮҮЛЭГДЭЭ

Хахад жэл шахуу заһабарилгада байһан Улаан-Үдын почтамтын дэргэдэхи почтын хэлхээ холбооний танаг нээгдэжэ, харуул зохид байшан соогоо ажалаа ябуулжа эхилээ. Эндэнь хүн зондо хангалгануудаа үзүүлдэг уужам танхим, номой магазин, интернетэй таһалга, "Тройка" гэдэн эдэе хоолой магазин бии. Харин тон сэнтэй нэбтэрүүлэгэнь гэхэдэ, электрон ээлжээн болоно.

Нээлгын баяр ёһололдо Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуев, Улаан-Үдэ хотын захиргаанай промшленностиин, эд хэрэглэгын дэлгүүрэй болон аяншалгын талаар хорооной түрүүлэгшэ Александр Лагаев, Транспортын, элшэ хүсэний болон харгын ажыхын министтерствын танагай начальник Игорь Мункуев гэгшэ дабаада. Айлшад нэльбэн шэнэлэгдэһэн танагай һайн хубилалтануудые тэмдэглээд, иимэ шухала үйлэ хэрэгээр бултаниие амаршалаа.

Буряадай УФС-эй дарга Баир Ринчиновэй хэлэһээр, энэ хэрэгтэ Управлени бүхыдөө 16 миллион түхэриг гаргашалаа. Мүнөө дээрээ электрон ээлжээн гансал эндэ нэбтэрүүлэгдэнхэй. Жэлэй туршада Саяан дээрэ оршодог 31-дэхи танагта баһал иимэ тоног түхээрлэгэ тодхогдохоор хараалагдана. 2005 онһоо эхилжэ, Россиин почтын албанай Буряадтахи управлени арга шадалаараа танагуудаа шэнэлнэ гэжэ һануулаа. Тиин Улаан-Үдэ хотын, аймагуудай түбэй танагууд заһабарилганданхай. Ииһээр ехэ танагуудай ээлжээн ерэхэ.

нэльбэн шэнэлэгдэһэн танагай олзо оршонь дунда зэргээр 20 процентээр дэшэлхээр хүлээгдэнэ. Гэбэшые бүхыдөө Почто жэлһээ жэлдэ гарзатай гарадаг юм. Жэшэнь, нэдондо 38 миллион түхэригэй гарза бүридхэлдэ абтаа. "Бидэ федеральна бюджетһээ бага-сага субсиди абадагбди. Зүгөөр гарзатай танагуудаа хэзээшые хаажархиха аргатай банкда орходоо, бидэтнай хүн зоной түлөө хүдэлдэг һэн тула, үсөөн зоной ябадаг багаханшые танаг усадхаха эрхэгүйбди. Нютаг бүхэндэ почто байха ёһотой".

Олзо оршо оруулдаг Улаан-Үдын почтамт, хотын 25 танаг, аймагуудай түбэй танагуудай ашаар лэ гарза ехэтэй хүдөөгэй бүхы 180 танаг гарсалдадаг юм. "Энэмнай ганса Буряадта гү, али Россида хабаатай бэшэ. Мүнөөнэй почто бүхы гүрэнүүдтэ, тэрэ тоодо хүгжэнгишые гүрэнүүдтэ гүрэнэй дэмжэлгын ашаар лэ ажалаа ябуулдаг", - гэжэ Баир Ринчинов тобшолоо.

Дьжигт МАРХАДАЕВА.

БУРЯАДАЙ ТОЛГОЙЛОГШО ЗАГАРАЙН АЙМАГАЙ ҮЙЛЭДБЭРИ ШАЛГАБА

Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын Загарайн аймагтай Новоильинск тосхондо модоной хибэдэһээр, мүн зомгооһоор түлишэ үйлэдбэрилдэг шэнэ завод нээлгын баяр ёһололдо хабаадаа. Мүн гүрэнэй түһаламжада хүртэһэн үшөө 2 үйлэдбэрийн ажал ябуулгатай танилсаа.

Тэрэшлэн Буряадай Толгойлогшо доломит ашагладаг байгуулга хүрөө. Үнгэрһэн зуунай 60-аад онуудта тус завод амжалта түгэс хүдэлжэ байһанаа, шэнэдхэн хубилалтын үеэр үйлэдбэриее зогсоохо баатай болоһон. 3 жэлэй саана дахинаа доломит ашаглажа эхилээ. Энэ хэрэгтэ Москвагай олзын хэрэг эрхилэгшэд мүнэгэ һомолһон байна. Тиибэшые 2 жэлэй турша соо ямаршые олзо оршогүй үйлэдбэри байһанаа, үнгэрһэн жэл тэрэмэ тодхожо, шулуугаа талхан шэнги

болгоод худалдажа эхилээ. Доломидһоо абтаһан талхан асфальт үйлэдбэрилгэдэ тон хэрэгтэй. Тиимэһээ тус үйлэдбэри нилээд олзотой, эрилтэтэй болонхой. Энэ ушараар гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ байха гээд, Вячеслав Наговицын найдуулаа.

Сарюна ЭРДЫНЕЕВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хибэдэһээр түлишэ үйлэдбэрилдэг завод нээлгын үедэ.

ХҮҮГЭДЭЙ ТҮЙМЭР ТАБИХА УШАРНУУД ҮСӨӨРНЭ

Россиин Түймэр саралгын албанай тогтоогдоһоор 364 жэл гүйсэбэ. Буряадтахи МЧС-эй управленин хүдэлмэрилэгшэд Улаан-Үдын болон республикын һургуулинуудта заншалта ёһоороо аюулгүйн хэшээлнүүды үнгэргөө. Мүн ниислэл хотын гол талмай дээрэ хүүгэдэй тон дуратай хэмжээн эмхидхэгдээ юм.

Эндэ багашуулай үзэмжэдэ түймэр сарадаг 5-6 машина, галай аюултай тэмсэлгын элдэб янзын хэрэгсэлнүүд дурадхагдаа. Тиин хэншые хадаа машинада һуужа үзэхэ, түймэр сарагшын хубсаһа үмдэхэ, Буряадтахи МЧС-эй Ахмад управлениин начальник, генерал Виктор Михайловтай сүг дүрэ зурагаа абхуулха, элдэб янзын конкурсуудта хабаадаха аргатай байгаа.

Тус хэмжээ ябуулга түймэр сарагшын мэргэжэл мэдээжэ болгохо, мүн тиихэдэ түймэрэй аюул тухай үхибүүдэй мэдэсыен дээшлүүлхэ гэдэн зорилготойгоор Бүхэроссиин һайн дуранай түймэр сарагша-

дай бүлгэмэй хабаадалгатайгаар жэл бүхэндэ үнгэрэгдэдэг юм. Соведүүдэй талмай дээрэ юрэнхы һургуулинуудай һурагшадһаа гадна интернат һургуулинуудай болон заһаруулалгын тусхай һургуулинуудай хүмүүжэмэлнүүд олоор ерэхэ, хэмжээндэ хабаадаа. "Бидэ эдэ хүүгэдтэй "Аюулгүй бага наһан" гэдэн проектээр хүдлөөбди. Олонхинэ эдир түймэр сарагшадай дружинануудай гэшүүд юм, - гэжэ Бүхэроссиин һайн дуранай түймэр сарагшадай бүлгэмэй түлөөлэгшэ, социальна удха шанартай ажаябуулгын талаар түрүүлэгшын орлогшо Ирина Ронская хэлээ. - Үхибүүдтэ

галай аюул тухай хамагые ойлгуулаад, саашадаа үетэн нүхэдтөө эдэ мэдэсэе дамжуулхынь тула энэ хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэнэ гээшэ".

20 гаран жэлэй саана тус бүлгэм республика дотор иимэ хүдлөө эмхидхэһэн байна. Тиин мүнөө һургуули бүхэндэ эдир түймэр сарагшадай дружинанууд бии юм. Үхибүүд экскурсида ошодог, МЧС-эй хүдэлмэрилэгшэдэй галай аюул тухай хэшээлнүүдые шагнадаг, түймэртэ эсэргүүсэлгын асуудалнуудта хабаатай элдэб янзын конкурсуудта хабаададаг. Тиигэжэ энэ бүлгэмэй, МЧС-эй управлениин болон һуралсалай талаар хорооной сүг хамтын хүдэлмэрийн ашаар хүүгэдэй түймэр табиха ушарнууд үсөөрнэ.

Дьжигт МАРХАДАЕВА, Ирина РОНСКАЯГАЙ фото-зураг.

ХИЛЭЭМЭНЭЙ НАЙНДЭР

Майн табанда Буряад ороной түб хотын Революциин талмай дээрэ Хилээмэнэй найндэр үнгэргэгдэбэ. Энэ хэмжээ ябуулга УЛААН-ҮДЫН захиргаан болон хилээмэ баригша бүлгэм эмхидхээ.

Найндэртэ хабаадажа, өөрынгөө амтатай ажалье олон зоной урда табижа харуулха, худалдаха хүсэлтэй хилээмэнэй, талханай үйлдбэриие эрхилдэг предприятинууд олоор тэндэ суглараа. ОАО «Бурятхлебпром», ООО «Колос», ООО «Хлебушек», ООО «Амта», ВСГУТУ-да хабаатай «Доктор хлеб» гэхэн инновационно предприятти, ООО «МИП Байкальский продукт», олон үмсын бүлгэмүүдэй болон киргиз, армян, узбек гэхэ мэтэ үшөөшье олон арадуудай диаспорануудай түлөөлэгшэд өөрынгөө ажал харуулаа, худалдаанда хабаадаа. Революциин талмай дээгүүр тарахан столнууд олон элдэб талха хилээмэнэй эдегээр дүүржэ, амтатай хангал үнэр холуур тараа.

Майн табанай үдэр - Хилээмэнэй найндэрэй үдэр, христиан шажантанай агуу-ехэ найндэр Пасхатай нэгэ үдэр тудалдажа, хоёр найндэр болобо гээшэ. Тиимэһээ олоониитын анхаралда ямаршье янзын, уран найханаар гоёогдоһон куличууд ба элдэб үнгэтэй үндэгэнүүд дурадхагдаа.

Хилээмэнэй найндэр-яармагта арадай урашуул баһал хабаадажа, өөһэдынгөө уран бүтээлнүүдэ олоор дурадхаа. Модоор, яһаар, байгаалиин шулуугаар, торгоор, арһаар, бисерээр хэгдэһэн гоё найхан бүтээлнүүдэй хажуугаар «Дулаан» гэжэ үйлдбэриин предриятиин хониной нооһоор нэхэгдэһэн хүнжэл, шэрдэг гэхэ мэтэ бүтээлнүүд олон зоной дура, һонирхол татаа. Мухар-Шэбэрэй аймагай интернат - һургуулиин үхибүүдэй бүтээһэн жаахан дүрэнүүд ба зурагууд ехэ һонирхолтой байжа, энэ богонихон наһандаа үншэржэ зобоһон үхибүүдэй аргагүй ехэ талаан бэлигтэй байһыень гэршэлээ.

Энэ үнгэрһэн Хилээмэнэй найндэр – олон арадууды нэгэдүүлһэн найндэр болоо гэбэл, буруу бэшэ. Найндэртэ сугларагша арад зон элдэб яһатанай уран бэлигтэй бүлгэмүүдэй наада хаража, дуунууды дуулалсажа, хухюу зугаатай конкурснуудта хабаадаа.

Бүхы юумэнэй толгой – хилээмэн, олон арадууды нэгэдүүлхэ, эблэрүүлхэ хүсэтэй гэжэ засаг зурганай түлөөлэгшэд баһал тэмдэглэһэн байна. Улаан-Үдэ хотын мэр А. Голков, Буряад ороной Хүдөө ажахын министрстын мэргэжэлтэн Ж. Гунзынов, «Бурятхлебпром» ОАО-гой дарга Б.Цыденов болон буддын, христиан, мусульман шажануудай түлөөлэгшэд энэ найндэртэ сугларагша арад зоноо дулаанаар амаршалаад, ходоодоо эбтэй зетэй, элүүр энхэ, талха

хилээмэнэй зүйлнүүдээр элбэг баян ажаһууһыень хүсөө. «Единая Россия» партиин Буряад таһагай ахалагша, Буряад ороной фермернүүдэй эблэлэй түрүүлэгшэ Б. Бальжиров, хүдөө нотагта түрэжэ, хилээмэнэй мүнделхые адаглаха жаргалтай байгаа, гэжэ тэмдэглээ. «Нэгэтэ балшар бага байхадаа, талхатай мэшээгүүдые зөөжэ байһан хүбүүдые хараа һэм. Тиихэдэ нэгэниинь нүгөөдэдөө:

«хубсаһанш муухай болошоо» гэжэ хэлээ. Хажуудань хүдэлжэ байһан наһатай хүн: «Талха-хилээмэн хэзээ-дэшье муухай байдаггүй юм, хилээмэн ходоодоо арюун» гэжэ хэлээ бэлэй. Тэдэ үгэнүүдые наһан соогоо хадуугааб. Үнэхөөрөө, энэ ушар, хилээмэн гээшэмнай – бүхы юумэнэй толгой болоно гэжэ гэршэлнэ».

Баира БАЛЬБУРОВА.

ЯНЖАМА БУРХАН ХҮН ЗОНДО ТУҢАЛНА

ЯНЖАМА БУРХАНАЙ (САРАСВАТИ) шэдитэ Аргаар бии болоһоор 8 жэл гүйсэбэ. Тиин найхана, майн 4-дэ, энэ ехэ бурханда зорюулагдаһан үншалга, мандал үргэлгын ёһолол эмхидхэгдэ, түгэсхэлдэнь эрын гурбан наадан болоо юм.

Үнгэрһэн үбэл Янжама бурханай дүрэтэй нангин шулуунда ошохо хубитай байгаа. Энэ «уулзалга» сэдхэлым ехээр хүдэлгөө. Фото-зурагууд дээрэ Янжама бурханай дүрэ нюдэндэ эли бэшээр үзэгдэдэг наа, үнэн өөрөө ошоходом, гайхалтай тодоор харагдажа, зүрхэ сэдхэлымни ханаагаа... Бүри хээлитэй шэнгээр харагдажа, намайе хэмгүй ехээр баярлуулаа – угни үргэлжэлхэ ха юм даа.

Намтай суг хамта хоёр айл ошолсоо һэн. Тэдэ Янжама бурханда мүргэхынгөө хажуугаар үхибүү үршөөхыень гуйгаа. Харин нэгэ айлын хамтарһаар оройдоол жэл болоһон байгаа. Намганайн хэлэһээр, тэрэ 35 хүрэтэрөө хадамгүй бэлэй. Тиин Янжама бурханда ерэжэ, наһанай нүхэртэй болгохые гуйгаа, удангүй гэр бүлэ болоо юм. Мүнөө энэ эхэнэр үхибүү эрижэ, бурханда хүүхэлдэйһөө гадна бэлэг - зүүдхэл гоёолто асаргаа.

Эдэ хоёр айлайхин Янжама бурханай дүрэтэй шулуунай урда, мүн хүүхэлдэйгөө хэдэг үлгын хажууда нилээд удаан зогсоо һэн. Би энэ үедэнь түрэлхидэйнгөө нэрэнүүдые тоолон дурдажа, нүхэсэдэг эхэнэрнүүдэй түлөө үхибүү эрээб. Тиин булта Янжама бурханай «ОМ НАМА САРА САДЖЕ СУХАА» гэхэн тарни шэбшэн, 21 гороо хээбди.

Янжама бурханда ошоһондоо ехэ баяртайб. Харгыда гарахынгаа урда Бурядай Аяншалгын түбэй хүтэлбэрилэгшэ Любовь Бутуговановагай заһанай ёһоор, бүхы гуйлтануудаа һайса согоолоод, ойлгомторгүй болон зорюута эһэн нүгэлнүүдэ наманшалаабди, гансал найн найхан бодол түрүүлээбди.

Байгаалишье ехэ уринаар бидэниие угтажа абаа. Наяхан ороһон хүбэн сагаан саһан оршон тойронхиин, мүн Баргажанай хадын хормойдо бодхоогдоһон дасанай үзэсхэлэн гоёые бүри тусгаар тобойлгоо. Харин сэнхир хүхэ мантан томо хаданууд үльгэр соохи шулуун ордонууд шэнгээр харагдаад, хүнэй нюдэ эзэлүүдгүй татаа. Таһалгаряагүй харажал байһайб, удаан соо эндэ амарһайб гэхээр. Дасанһаа холо бэшэ баригдажа байһан гостиницын ашаглалгада тушаагдахада, энэ хүсэлөө одоол бэлүүлхэб даа.

Янжама бурхан үри хүүгэдые үршөөхэһөө гадна хүниие хурса хэлэтэй, һонор ухаатай, бэлиг шадабаритай болгодог юм. Тиимэһээ артистнар, дуушад, хатаршад, уран зохёолшод, сэтгүүлшэд олоор иишэ ерэдэг байна. Мүргэлэй газар ариг сэбэр байха ёһотой. Иимэ ушарһаа эндэ сэржэм, далга асарха хорюултай. Гансал хадаг, ээд мүнгэ үргэхэдэ болоно.

Янжама бурханай ордон ехэ түргөөр бодожо байнхай. 2013 оной аяншалгада зорюулагдаһан хада «Янжама бурханай ехэ гороо» гэхэн аяншалгын-мүргэлгын зам мүнөө жэл болбосоруулагдахаар хараалагдана. Ордонһоон Янжама бурханай дүрэтэй шулуун хүрэтэр зурыһан шэнэ харгы болон хуушан замын болбосоруулагдаха, шэнэ барилганууд эрхилэгдэхэ. Тус проектые Германиин Байгаали хамгаалгын дэлхэйн хэмжээнэй жаса дэмжэжэ, 500 мянган түхэриг һомолно. Гадна республикын бюджетһээ 500 мянган түхэриг, аймагайһиһаа 250 мянган түхэриг үгтөө. Дасанһаа баһа 250 мянган түхэриг ороо.

Мүнөө жэлдэ июниин 11-12-то, Майдар хуралай найндэрэй үедэ, эндэ түрүүшынхией «Янжама бурханай гоёолто» гэхэн фестиваль үнгэргэгдэхэ юм. Тус проектын автор Лариса Будаева – Баргажанай аймагай аяншалгын талаар мэргэжэлтэн – Бурядай Соёлой министрстын 250 мянган түхэригэй грант шүүгээ. Тиигэжэ эндэ Баргажанай аймагай фольклорно бүлгэмүүд, буряад арадай дуу гүйсэдхэгшэд, арадай уран бэлигтэй түлөөлэгшэд мүрысэжэ, айлшадые баргажан буряадуудай соёлтой танилсуулха. Харин ерэхэ жэлдэ тус фестиваль бүри үргэн дэлисэтэй боложо, Этигэлэй хамбын фестивальтай ээлжэлүүлэгдэжэ магадгүй.

Людмила ОЧИРОВА.

Агууехэ Илалтын 68 жэлэй ойдо

Эрэлхэг сэрэгшэ гвардин лейтенант Лубсан БУДАЕВ

Дайнай дүүрэнээр 68 жэл үнгэршэбэл даа. Тиигэбшье дарин үнэр, дайн сэрэгэй хүндэ хүшэр хаһа, Эхэ ороноо аршалхын тула олон түмэнэй гаргаһан баатаршалга, эрэлхэг зориг ба илалтын баяр элихэн үзэгдэһэн мэтэ байдаг. Дайн байлдаанай газарта, удаадахи жэлнүүдтэ эхэ эсэгээ, аха дүүгээ, дүтынгөө зониие, хани нүхэдөө алдаһанай шаналал бүхы арадайманай, хүн бүхэнэй сэдхэл зүрхэндэ хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй.

Би мүнөө Будаев Лубсан Намсараевич тухай бэшэхэ хүсэлтэй байнаб. Л.Н. Будаев 1915 ондо Шэтэ можын Шэтын аймагай Авдей тосхондо түрэн. Бага балшар наһанһаа эхэ эсэгэдээ туһалжа, шуран ухаансар хүбүүн түрэл нютагнаа 20 модо оршодог Дээдэ-Шэтын хургуулида хураһан байна. 1929 ондо «Туян» гэжэ колхоз байгуулагдаа. Лубсан 15 наһанһаа түрэл колхоздоо хүдэлөө, ажал хэхэдээ ехэ нарин, оролдосотой, саг соонь хүдэлмэриэ бүтээдэг хүн ябаа гэдэг. Энэниие «Ажалай ударник» гэнэн шагнал гэршэлнэ. Нютагайнаа басаган Мункуева Сэндэмтэй хуби заяагаа ниилүүлжэ, гэр бүлэ боложо түбхинөө. 1937 онһоо 1940 он болотор Улаан армид алба хээ. 1939 ондо япон милитаристнуудтай Халхын голдо ехэ дайн болоо.

Лубсан Будаев энэ дайнда тулалдажа, шархатаһан байна. Эрэлхэг зориг, баатаршалга харуулһанайнь түлөө сэрэгшын эгээл дээдэ шатын «Шэн зоригтой түлөө» медалээр шагнагдаа. Энэ ехэ шагнал 1941 оной январин 27-до Кремльда СССР-эй Верховно Соедэй Президиумэй түрүүлэгшэ Михаил Иванович Калининэй гарһаа абаха азатай байба. М.Калининтай буулгаһан фото-ураг эндэ үгтэбэ. Би гансал буряад байгаа гэжэ ерэхэдээ хөөрэн байгша.

Урма баяртай Лубсан гэртээ бусаа нэн. Теэд удааншье болонгүй Эсэгэ ороной хамгаалгын Агууехэ дайн эхилээ. Дайнай эхилхэдэ, Лубсан Будаевы Шэтэ можын Сретенск хотын командирнуудай училищид хурахынь эльгээгэ. 1942 ондо лейтенант Л.Н. Будаев

Сибирскэ дивизиин мэдэлдэ орожо, Москва хото хамгаалхаар мордоо. Дайнай түүхэнээ мэдээжэ гээшэ ааб даа, Москва шадархи байлдаанда совет сэрэгшэд немец фашистнары хяа бута сохижо, Агууехэ дайнай эгээл түрүүшын ехэ илалта, ард зоной хүр хүлдэ үргэнэн байлдаан болоо. Курск хото шадар болоһон ехэ байлдаанай гал дүлэн соо хархис дайсангай эрэлхэгээр тэмсэхэн намтартай. Гвардин лейтенант Будаев Лубсан Намсараевич 1943 оной июнин 5-да Эхэ ороноо эрэлхэгээр хамгаалжа, байлдаанда унаһан байна.

Фронтһоо гэртээ бэшэн бэшгүүдыень харахада, нэгэл заб олоходоо, гэртэхин, үхибүүд тухайгаа һанажа байдагынь элихэн байна. Лата алфавит хэрэглэжэ бэшэн бэшгүүдыень зээ басагани-

инь, Авдей хууринай эхин хургуулин директор Баярма Амгалановна Санжитова буряадшалжа, зээнсэр басаган Саянаны конференцидэ элидхэл бэлдэжэ, магтаалда хүртөө. Иигэжэ үри хүүгэдынь Лубсан Намсараевичай баатаршалга тухай өөһэдөөшье, Лубсан Намсараевич өөрөө 4 үхибүүдэй нэгэн байгаа, Улаан-Үдэдэ Мэдэг Намсараевна Уланова дүү басаганайнь үхибүүд, аша зээнэр ажаһууна. Улаан-Үдэдэ, Шэтэ можын Шэтэ хотодо, Авдей, Угдаан хурунуудта Л.Н. Будаевай 4 үхибүүд, 8 аша зээнэр, 20-ёод гушанар нэрыень нэрлүүлжэ ябана. Лупсанов Еши Будаевич Угдаанай хургуулин директорээр, Дэ-

эдэ-Шэтын эрдэм хуралсалай управлений даргаар, Угдаанай гулваагаар хүдэлхэдөө, эрдэм хуралсалай болон бүхы аймагай хүгжэлтэдэ нилээд хубитаяа оруулһан хүн байха. Олон зоной хэрэгынь бүтээжэ, бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ ябаһан аша габьяан тон ехэ. Дарима Будаевна ветеринарийн хүгжэлтэдэ өөрынгөө хубитые оруулһан юм, түрэл ажахыдаа бүхы наһаараа үнэн сэхээр хүдэлөө. Бадма-Доржо Будаевич Улаан-Үдын авиационно заводой барилгын управленийдэ мастераар, прорабаар, участогай болон бага эмхин даргаар олон жэлдэ аша үрэтэйгөөр хүдэлөө. Лубсан Будаевичай үхибүүд ажалдаа урагшатай, хүн зоной түлөө оролдожол ябаа, бултадаа ажалай ветеран болонхой, мүнөө аша зээнэрээ харалсажа һууна. Теэд эсэгынгээ амиды мэндэ дайнаа бусажа ерэнһаа, ямархан зон болохо һааб даа гэжэ һанахаар байдаг. Будаев Лубсан Намсараевичай үри һаһаһад Эхэ ороноо хамгаалжа унаһан баатаршалгынь мэдээжэ, омогорхожо, угааһанда хаянгүй, ажабайдалай хүнгэн бэшэ замые сэхээр гаталжа, ажалдаа амжалтатай, буянтай бурхантай ябаһай даа гэжэ хүсэнэб.

Рэгэма БАТОМУНКУЕВА,
Бурядай соёлой габьяата
хүдэлмэрлэгшэ,
Россин
Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.

Бурядай гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша Лидия Чимитовна НИМАЕВАГАЙ дурасхаалда

ТҮРЭЛ ОРОНДОО ТҮРҮҮ ЗЭРГЭТЭЙ ЯБАҢАН

Сагай хүрдын эрьесын түргэншье гээшэн хэлсэнгүй. Хүнэй наһанда баяр баясхан, үй гашуудал нэгэ адли зэргэ үдэр хүни шэнги һэлгэлдэжэл байдаг. Энэ юртэмсын юрьезн соо зүрхэндэмнай эдэгшэгүй сараа үлээн, олон тоото нүхэндэй, сэдхэлэй дүтын зомнай, таатай зохид үетэмнай алтан дэлхэйһээ халин гаража ошоһонийн харамтай. Тэдэнэй тоодо Бурядай ВЛКСМ-эй обкомой болон КПСС-эй обкомой секретарь, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшоор, Федерациин Советэй гэшүүнээр, Буряад Республикын Эхэнэрнүүдэй эблэлэй түрүүлэгшээр хүдэлһэн олон зондо мэдээжэ, габшагай ажалаараа суурхаһан хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат, “Эб найрамдалай” орденээр шагнагдаһан Лидия Чимитовна Нимаева.

Үхэр буугаар буудулжархиһан шэнги зүрхэндэмнай шордомой үй гашуудалтай мэдээсэл эсгэ арбан жэлэй саана дуулдаа нэн. Мүнөө энэ нүхэрнай мэндэ байгаа һаа, 2013 оной майн 13-да 65 наһанайнгаа ойн баярые тэмдэглэхэ нэн. Лидия Чимитовнагай ард зондоо хүндэтэй байһаниинь мэдээжэ, гүрэн түрын хүгжэлтэдэ оруулһан аша габьяан ехэ. Эрмэлзэл, гүнзэгы ухаан бодолынь, бүхы наһанайн намтар залуушуулда жэшээ боломоор гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Эгээл түрүүшынхиеэ би Лидэтэй Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Бурядай гүрэнэй багшанарай институтда орохо гэжэ шалгалта бариха байха үедөө уулзаа нэм. Зохидхон, саб гэмэ бээтэй, ухаатай харасатай, нариихан, уян

матаргай хүрэтэрөө гүрэнэн гээгэтэй басагаһан дулааханаар һанагдаана. Литературын шалгалтаһаа баярай ошоор гэрэлтэжэ байһан нүдэтэй гараһынь һанаба. Тиигээдшье оюутан хаһаннай ерээбэ. Тон дуратай, бага наһанһаа дулааханаар һанагдадаг литературын багшын мэргэжэлдээ дүтэ болоһондоо нэгэ 86-дахи бүлэгэй оюутад боложо, Сүхэ-Баатарай гудамжын хамтын байрада дүрбэн жэл соо сугтаа алхалжа ябабди. Лидэмнай алишь талаараа бэрхэ нэн: хуралсалдашье, олониитын ажалдашье, уран һайханай бүлгэмдэшье хабаадаха. Одоол лидер болоһонийн бидэнэр үетэнэй нүдэн дээрэ: Ленинскэ стипендиат, курсын, факультэдэй комсорг, оюутадай уран һайханай харалганда – конференсье, уран гоёр шүлэг уншагша, дууша, “Байгалай долгиууд” ансамблин гол эдэбхитэдэй нэгэн. Тэрэ үедэ манай деканууд Морхоз Петрович Хабаев, Сергей Шагжиевич Чагдуров байгаа. Ректорнай Иван Александрович Батудаев. Тэрэ үеын сууга Улаан тугта истфил байгаабди гэжэ омогорходогбди.

Лидия Чимитовна “Байгалай долгиууд” ансамблингаа бүридэлдэ бүхы Бурядайнгаа хүдөө нютагуудаар ябаһан, Ага, Монгол, бусадшье хари гүрэнүүдтэ гастрольдо ошоһон юм. Энэмнай ехэл гүнзэгы удхатай үйлэ хэрэг болоно. Юуб гээбэл, багшын мэргэжэл дээрэ үргэгдэнэ. Багша бүхэн хамаг юумэ шадаха ёһотой: дуун, хатар, шүлэг, спорт. Тэрэ үедэ хургуули бүхэн ансамбльдэ ябаһан оюутадые багшаар абаха дуратай нэн.

Лидия Чимитовна уран һайханай талаар бэрхэ байхаһаа гадна хүюун, дорюун, огсом, илдам зантай, зоншо, одоол олоноймнай орой, түмэнэй түрүү боложо ябаһан үеһ. Багшанарай институт дүүргээд, түрэл “альма-матертаа” комсомолой секретаряар хүдэлөө. Одоол олон зоной ухаан бодолые, зүрхэ сэдхэлэнь хүлгөөжэ шадаха, зоригжуула оратор хүн байһан. Олониитын ажалда үнэн зүрхэнһөө оролдосотой, эдэбхитэй хабаададаг бэрхэ басагые ВЛКСМ-эй обкомой секретаряар хунгаа. Эрдэм мэдэсын талаар гүнзэгы ухаан бодолтой байһаниинь хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидатай нэрэ зэргэ гэршэлнэ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын социальна талаар орлогшоор хүдэлжэ байхадаа, удариданан, эмхидхэн ажал хэрэгын тоогүй ехэ. 1990-ээд онууд ямар хүндэ жэлнүүд байгаа нэм даа... СССР гүрэн хандаржа, хүн ажалгүй, зоной салин хэдэн һараар үгтэхгүй. Энэ сагай хүшэр хүндэ бэрхэшээнүүд Лидия Чимитовнагай мүр дээрэ унаһан байха. Тиигэбшье зориг найдалаа алдаагүй, ард зонтоёо сугтаа энэ хүндэ дабаануудые гаталжа гараал даа. Ямаршье сагта сухарихагүй, нугаршагүй зоригтой байһандань ард зомнай Федерациин Советэй гэшүүнээр

хунгаа нэн. Түрэл Буряад оронойнгоо гол шухала асуудалнуудые гүрэн түрын дээдын зургаанда оло дахин шидхэнэн юм. Нүүлэй һүүлдэ Россин арадуудай дээдэ шатын эблэлдэ хүдэлөө, Буряад Республикынгаа нэрэ һүлдые дээрэ үргэжэ шадаа. Лидия Чимитовна ямаршье харюусалга ехэтэй ажалда ябахадаа, үнэн сэхээе, гүнзэгы эрдэм мэдээсээ, зоной хүн байһанаа гэршэлээ. Одоол сэдхэлээрээ интернационалист хүн байгаа. Энэ хүмнай тушаалта ажалдаа ехэ ханамжатайгаар, харюусалгатайгаар хандадаг, өөртөө ехэхэн эрилтэ табидаг хүн нэн.

Лидия Чимитовна хуби заяандаа эхэнэр хүнэй жаргал эдлээ. Эгээл түрүүшын инаг дуранай ошондо абтажа, үхибүүн ябаханаа эхилээд суг хураһан, нүхэсэхэн Александр Намдыкович Батуевтай гэр бүлэ болоһон намтартай. Наһанайн нүхэр үхибүүдые аргалдаг врач һэн тула нимгэн сэдхэлтэй, зоншо, олон эрхим нүхэдтэй байһан. Эржена басаганиинь баһал эжы баабайдаал адли алишь тээшээ бэрхэ хүн болоо. МГУ-гай аспирантура дүүргээд, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат болонхой, хоёр үхибүүтэй, Москва хотодо ажаһуудаг. Лидэмнай ард зоной түлөө олониитын, хамтын ажалай түлөө бүхы зүрхэ сэдхэлээ, һанаан бодолоо зорюулжа, аша зээнэрээ хаража һууха хубигүй байһандань харамтай. Буряад оронойнгоо ерээдүйн хүгжэлтэ хаража, омогорхожо, баясажа байгааһаан, һайн лэ юм ааб даа. Лидия Чимитовнагай хүндэтэ нэрэнь, хэһэн ажалынь ард зоноймнай түүхэдэ, үетэн нүхэдэйнь сэдхэлдэ хэзээшье мүнхэ байха гэжэ найданаб.

Евдокия РАДНАЕВА,
ажалай ветеран.

Нангин дурасхаал

ЭСЭГЫНГЭЭ, ҮБГЭН ЭСЭГЫНГЭЭ АША БУЯНГААР ЛЫГДЭН АМБАЙ

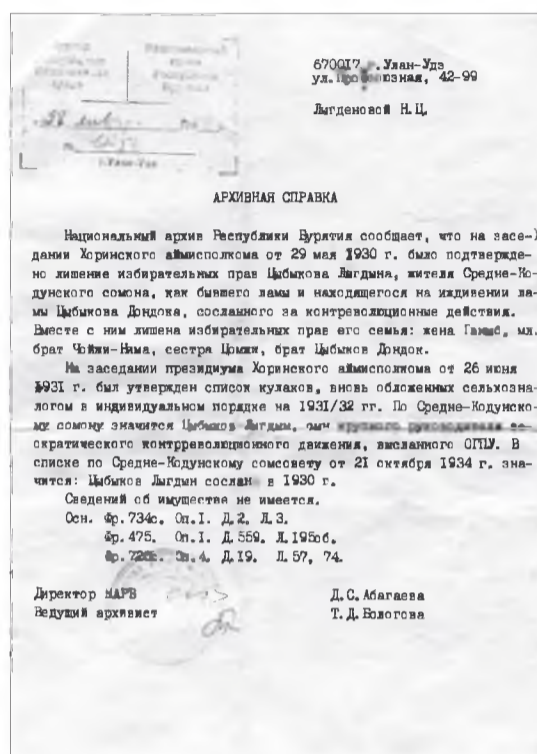
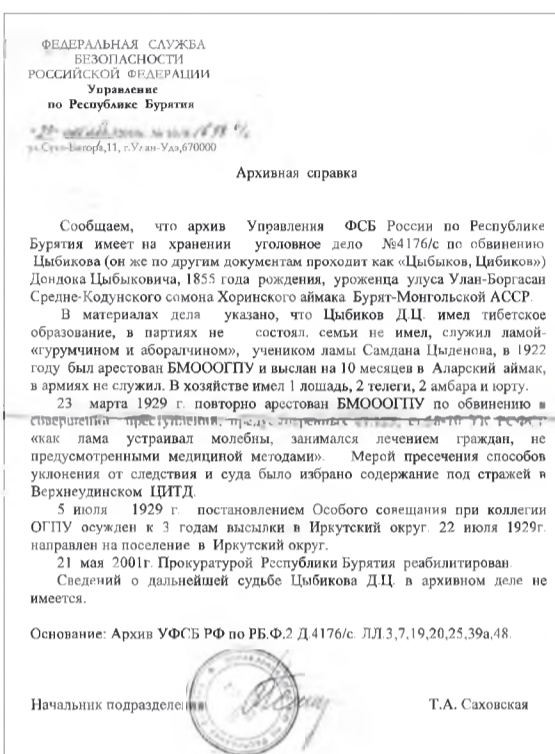
Минии эсэгий - Лыгдэн амбае ехэ ламын шаби гэжэ 1930 оной хабар Хориин түрмэдэ хаанан юм. Гэртэнэ тиихэдэ дүрбэн амитан үлэнэн: Тамжид эгэшэнь, наһанайнь нүхэр Гажид – минии эжы, хүбүүн басаган хоёрын. Эжымни Хори руу хүнэнэ түхээржэ ошоходонь, хүнэнэнь абаад, эсэгэтэймни уулзулдаггүй байгаа.

Нэгэтэ ээлжээтэ “уулзалгаһаа” бусаад, үглөөгүүр эртэ үнээгээ наагаад, хүбүүгээ хүхүүлжэ байтарнь, буу үргэлхэн гурба-дүрбэн хүн орожо ерээд, Тамжид эгэшэтэй сүлэлгэдэ абаашаха тухай дуулгаа. “Үтэр түргэн сугларатгы! Эдэ үхибүүдэ яахабши?” – гэжэ бадашахадань, бахардаһан айһандаа абья гараагүй хаб даа гэжэ эжымни хөөрөө һэн. Дахин бадашуулхандаа, хаана ошохо гэжэ үхибүүдэ абахабиб гэжэ харюусахадань, хүршэ айлымнай дуудаа. “Энэ эхэнэрэй үхибүүдые хэн аба-

хаб? Таанад үхибүүдыең абаһанайнгаа түлөө гэмдэ орохо бэшэт”, - гэхэдэнь, эгэшыемни Елоосоон баабайтан абаһан юм. Мүнөө энэ басаган Димитханда Балдановна Балданова 84 наһатай, Улаан-Үдэдэ бага хүбүүн Мэргэндээ һууна. Хоёр наһатай хүбүүең Дамдин баабайтан абаһан гэдэг, тээд нарай наһандаа эхэнэ таһарһан ахамни удангүй гээгдэшэһэн юм. Энэ ушарай үедэ үгы байһан Дамдин баабай юундэ Тамжид абгайе гардаажэ абаагүйбта гэжэ тэдэнэ хараһан гэлсэдэг. Тиигэжэ Тамжид абгайе тэргэдэ һуулгаад, залуушуулыең, тэрэ тоодо эжыемни ябагаар туужа, Улаан-Үдын түмэр харгын станцида эд бараа зөөдэг вагондо һуулгаа. “Тэрэ үеын юумэ бүүлзүүл ханадагби. Харгыдаа хүхэмни дэлбэржэ, ехээр халуураа һэм”, - гэжэ эжымни Захааминда байхадаа, Паламдоржо Хоржировай һамган Светлана Ивановнада сүлэлгэдэ ябаһан тухайгаа хөөрэнэ байна.

Тэдэниие Тайшедтэ ой хүбшэ соо абаашажа хаяад, модо отолхот, байха байраяа баригты гэжэ захирһан юм. Тиигэжэ эжы баабай хоёрни хэдэн жэлэй үргэлжэдэ модо бэлдэлхэн ажал хээ. “Һүүлшын жэлнүүдтэ эдэе хоо-лийемнай таһалдуулдаг боложо, хүн зоной үлэн хоһон байдалһаа, хүшэр хүндэ ажалһаа, үбшэ хабшанһаа ами наһантаяа хахасажэ эхилхэдэнь, харуулшадын үсөөрөө юм. Баабаймни эжыдэ бодхуултая, хаанашье үхэнэн адли, гэнтэ нютагаа хүрэхэ ааламди гэжэ дурадхаад, гэртэхимни тэрьедэжэ, элдэб эсээр ябажа, Улаан-Үдэ хүрөө һэн. Тээд эндэнь бүришые хүндэ

байшоо. Хүндэ танигдахагүйн тула нюдэ амаа боожо, гар дээрэ нэгшые саарһагүй, ходол зонһоо хоргодожо ябахань гайтайл байгаа даа. Нэгэтэ эжыдэмни нютагайнь хүн: “Эжышын үдэрөө хүлээнхэй”, - гэжэ дуулгаа. Баабаймни энээн тухай мэдэхэдэ, эжыдэмни голоо үгсөөд, нютаг руугаа ябагалхыең заабарилаа. Тиигэжэ үдэр хүнигүй ябажа, арай голтой гэртэ хүрэхэдөө, эжынгээ абья дуулаагүй, харин гэртэнь хүн зоной олоор орожо-гаража байхые обёороо бэлэй. Зонһоо хоргодожо, үшөө хэдэн хоногто хониной балгаһан соо хоноод, эсэгэтэеэ (Жамсаран Бата) уулзаа һэн. “Ябаһан ябадалаа хуу хөөрөжэ үгэхэдэмни, эсэгэмни намайе, баабайемни саарһа гуурһатай болгоо. Бата эсэгэмни ехэ эрдэмтэй, ород хэлэндэ бэрхэ, хүн зоной хэрэг

бүтээдэг байһан”, - гэжэ эжымни хөөрөө. Иигэжэ минии гэртэхин түрмэдэ һуужа, үлдэхые, үбдэхые нилээд үзэнэн юм. Баабаймни нютагаа бусахадаа, 120 маани бүтээгээ. Тэрэ буянгайнь ашаар бидэ бэе мэндэ, һайн ябанабди. Тиигэжэ субарга бүтээһэйб гэжэ ханаандамни ороо. Һая 2010 ондо нүхэрэйнгөө мордоһоной удаа ажалдань ябадалтай болоходоо, сүлэлгэдэ байһан эхэ, эсэгэ тухайгаа мэдээнүүдые архивһаа һурахадамни, танай гэртэхин тухай юуншые үгы, харин Цыбыков Дондок унзадта хабаатай дансанууд байна гэжэ харуулаа. Энэндэнь би ехээр баярлажа, хамаг саарһа гуурһыең, фото-зурагтайнь буулгажа абаа хүм. Юуб гэбэл, Дондок унзад хадаа баабаймни үргэмэл эсэгэ гээшэ.

ДОНДОК УНЗАД

Дондок унзад 1855 ондо Улаан-Бургаастайда (Үлзытэ) түрэнэн юм. 7 наһатайдаа дасанда хубарагаар орожо, ехэ һүбэлгэн ухаатай, номдо хурса байжа, саашадаа унзад лама болоо.

Арбан сахюуса сээжээр мэдэдэг, шойрын номые эрхим һайн мэдэдэг байгаа. Нэгэ иимэ ушар болоһон гэхэ. Хойто Шанаада нэгэ айлайхи шахамал

гахайнгаа гарзалхада, тэрэнэ мяхалжа эдижэрхөөд, үглөөдэрын үбдэжэ, нэгэнэйн гарта хара нюдэтэй боомо гарашоо хаш. Хүршэнэрын Урда Шанаагай Жэбхэхэндэ байһан унзад ламые залан асараа. Тиин унзад лама оройдоол гурба дахин тарнидаад, үбшэнтэниие аргалжархёо. Иимэ хүсэтэй тарнишад үсөөн байһан юм. 1927 ондо Дондок унзад үшөө хоёр хүнтэй (нэгэниинь баян, нүгөөдэнь ноён) гүрэнэй гэмтэн гэжэ гэмнэгдэд, Усть-Орда руу заралганда эльгээгдэ һэн. Тэндэ нэгэ газарта зон ходо боожо үхэдэг байһан юм. Дондок унзадай тэндэнь уншалга хэһэнһээ хойшо иимэ ушарнууд дайралдахаяа болёо гэлсэдэг. Дондок унзад тарнин хүсөөр хүн зониие ада баршадһаа, гайһаа нилээд абараа. Багшань Юрөөлтын лама байгаа, мүн Рабжуурайшые багша гэлсэгшэ һэн. Заягшан гэгээн залархадаа, Дондок унзадые ехэ хубилгаан хүн гэжэ айладаһан түүхэтэй. Гадна баруун Буряадаар заралганда ябаха үедөө нэгэ баян айлай басага абарһан юм. Тодорхойлолбол, Дондок унзадые үнөөхи хоёр нүхэдтэйн үсөөхэн модотой туужа руу абаашаад, үдэр бүхэндэ 8-10 модо дараанса болгожо тушаахат гэжэ захираад, мүртэй зэр эмсэггүйгөөр болон эдэе хоолгүйгөөр орхижорхинон гэдэг. Тэдэ гурбан бороо аадарта, халуун хатууда хүдэлжэ, үлэн хоһон

байдалһаа толгойнь эрьежэ, бэнь нулараа ааб даа. Тиигэжэ байтарнь нэгэ моритой хүн ерэхэ: “Энэ таанар соо лама бии аал?” – гэжэ асуугаа. Унзад лама бии гэжэ мэдэхэдэ: “Заа, та мандаа тухалыт даа, манай үхин үбдээд гозойшоод хэбтэнэ”, - гэжэ шалтагаанаа ойлгуулаа. Тиихэдэнь унзад лама залуу хоёр нүхэдөө дахуулаад, тэрэ хүнтэй нютаг руунь ошоожо, хүхэ-сагаан шарайтай болоһон, амаараа хөөһэ бууража байһан басаганда сээжээр номоо уншаа юм. Харин нүгөөдэ хоёртоо тоһоор балин хүүлээ. Удаань гүрэмөө гаргагты гэжэ тэмдэг үгөөдүйдэнь, үнөөхи хоһон баян ноён хоёрын талхаар хэһэн 9 долигоороо зооголжорхёод, миин лэ зомгооһоор хээшээ галдаад бусаа ха. Тиибэшые унзад ламын тарни хүсэтэй хадаа тэрэ басаган амидыраа юм. Уншалгын дүүрэхэдэ, гэрий эзэн айлашадаа эдижэ хоолтойгоор һөөргөн үдэшөөд, үглөөдэрын тарган эрьеын мяха, туламтай талха, томо түйсэтэй тоһо, зөөхэй болон бусад эдэе хоол элбэгээр асаржа бэлэглээ. “Тандаа ехэ баярые үгэнөө, үхин бодоол даа, эдэгээ”, - гэжэ дохиһоор, бүри наманшалһаар, отогһоо гаража ошоо. Тэрэ гэһэнһээ хойшо баруун Буряадта Дондок унзад тухай зар суу тараа даа. Тиин хүн зон туһа эрижэ, эдэ гурбанда амар заяа үзүүлхээ болёо даа. Нэгэтэ туһада хэрэгтэй ээлжээтэ зоной

ерэхэдэ, Дондок унзад иигэжэ хэлээ: “Бидэшни иигэжэ байтараа, даабарияа дүүргэнгүй, яаха болоно гээшэ-бибди?”. Тиихэдэнь тэдэнь: “Таанад тамаа бу үзэгты, бидэ энэ дараанса обоолноо, энэ зоболгоо хаягты даа”, - гээд, һүри һөөг хэрэгтэй дараансыең хэдэн газар обоолжо, тэрэ даабарииең хаажэ, ГПУ-гай ноёдтой үгээе ойлголсожо, тэдэ гурбаниие эзмэгүй болгоһон дарагар саарһа үгүүлээ. Тиихэдэнь баян ноён хоёрын удангүй нютагаа бусаа. Харин унзад ламбагай: “Нютагаа ханаалби даа. Тээд бусахадамни, намайе дахин туша-ажархихал даа”, - гэжэ нөлбоһоёо аршаад, тэндэ үлөө һэн. Үшөө хоёр жэлдэ тэндэхи зондо тухалжа, мунгэ алтаяа олон сурба хүүгэдтэй айлда үгэдэг заншалтай байгаа. Одоол нютагаа бусахам гэхэдэнь, тэдэнь табиха дурагүй байбашые, мунгэ-танга суглуулжа, Улаан-Үдэ хүрэтэр үдэшөө гэдэг. Дондок унзад тэрэ мунгэе харгыдаа дайралдаһан ядаһан тулиһан зондо хубаагаад, нютагаа бусажа, 1937 ондо Джарун Ушорай субаргын дэргэдэ хоёр ехэ үбшэн ламанартай суг тагаалал болоһон юм. Ум Маани Бадмай Хум!

**ХОРЖИРОЙ СВЕТЛАНА,
ЛЫГДЭНЭЙ НАДЯ,
Лыгдэн амбайн басаган,
Дондок унзадай аша.**

Понедельник, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
20.50 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "1000 МЕЛОЧЕЙ"
10.45 "О САМОМ ГЛАВНОМ"

18.45 Т/С "КАМЕНСКАЯ-6"
21.30 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
21.40 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)

КУЛЬТУРА

08.00 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10, 00.20 "ВСЕ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20, 02.40 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"

АРИГ УС

07.00 М/Ф "ВОЛШЕБНИК ОХ"
07.20 М/Ф "РОМКА ФОМКА И АРТОС"
07.55 "ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ" (7(6+))

"НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+)
09.25 "ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ" (6+)
10.00 Х/Ф "ХОДЯТ СЛУХИ"
12.00, 17.00 Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)

ТИВИКОМ

06.30 "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+)
07.20 "КАРТИНА НЕДЕЛИ" (16+)

22.00 Т/С "ТАЙНЫ РАЗУМА"
23.30 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+)
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 М/С "СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД" (6+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!" (16+)

20.30 Т/С "ЧЕЛОВЕК НИОТКУДА"
00.15 "СЕГОДНЯ. ИТОГИ"
00.35 Х/Ф "МЫ ОБЪЯВЛЯЕМ ВАМ ВОЙНУ"
02.35 Д/С "НАШ КОСМОС"
03.35 "ДИКИЙ МИР" (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "МАЛЕНЬКИЙ АВТОМОБИЛЬ БОЛЬШОЙ СТРАНЫ"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)

ДТВ

06.00, 07.00, 05.30 М/Ф УДАЧНОЕ УТРО (0+)
06.30 "ПОЛЕЗНОЕ УТРО" (0+)
08.30, 13.30 "ОБМЕН БЫТОВОЙ ТЕХНИКИ" (0+)

Вторник, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 03.40 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

«РОССИЯ»

06.00 "УТРО РОССИИ"
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "ТАЙЗАН"
10.15 "УЛГУР"

16.35 Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
18.45 Т/С "КАМЕНСКАЯ-6"
21.30 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
21.40 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10, 00.20 "ВСЕ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3". ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

09.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
09.25 "ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ" (6+)
10.00 Х/Ф "СКОЛЬКО У ТЕБЯ?"
12.00, 17.00 Т/С "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)

ТИВИКОМ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)
07.05 "В ТЕМЕ" (16+)
07.35 "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
08.35 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+)

МЕ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С "МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ"
07.00 М/С "СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД" (6+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
11.20 "БЫВАЕТ ЖЕ ТАКОЕ!" (16+)

00.35 Х/Ф "МЫ ОБЪЯВЛЯЕМ ВАМ ВОЙНУ"
02.30 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА" (16+)
03.00 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "ВАЛЕРИЙ ХАРЛАМОВ"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)

ДТВ

06.00, 07.00, 05.30 М/Ф УДАЧНОЕ УТРО (0+)
06.30 "ПОЛЕЗНОЕ УТРО" (0+)
08.30, 13.30 "ОБМЕН БЫТОВОЙ ТЕХНИКИ" (0+)

Среда, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)

13.10 "ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!"
13.50 "ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!" С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00 "ДРУГИЕ НОВОСТИ"
15.25 Д/С "ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ"

20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "АННА GERMAN"
01.30 "НОЧНЫЕ НОВОСТИ"
01.50 Х/Ф "БЬЮТИФУЛ"

09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 "1000 МЕЛОЧЕЙ"
10.45 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)

15.50 "ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА" (12+)
16.35 Т/С "ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ"
18.45 Т/С "КАМЕНСКАЯ-6"
21.30 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"

Манай хөөрөлдөөн

Билигма РИНЧИНОВА: "АБЫН ҮНДЭР ҮРЕЭЛЭЭР БҮТЭХЭН АЖАЛ ТУХАЙГАА"

Дуулим алтан дэлхэй дээр
Дуулажал ябахаб, абам.

Оперно театрай дуушан Билигма РИНЧИНОВАГАЙ CD-диск нара хаража, шагнагдаа презентацидаа урижа байна. Гурбан дискнээ бүридээн "Абын үндэр үреэлээр" гэнэн шэнэ дискдээ дуушан классическа дуунууднаа гадна арба гаран шэнэ буряад дуунуудыг шагнагдаа бэлдэж гээд тэмдэглэе. Билигмаатай суг тайзан дээрэ театрай залуу дуушад гараха: Аюна Базаргуева, Намхайн Мунхзул, Мэргэн Санданов, Сультим Дашипылов, мүн Монголхоо Нарангэрэлэй Ундрал дуушан ерэхэ.

- **Билигма, өөрынгөө бага наһан тухай...**

Би хадаа Зүдхэли нютагта Агын тойрогой Тогтор хуасай омогой Ринчинэй Жамбалай 11 хүүгэдэй 8-дахи үринь гээшэб. Бага наһандаа юрын буряад хүүгэдтэл үндыһэнби – хотонойнгоо хүүгэдээр наадажа, урда хадаяа гаража, сэсэг түүхэбди, тибһэ малтажа эдихэбди, Зүдхэли, Эрезбэгэй горхонуудтаа умбахаш, тamarжа шадахагүй жарахайнууд – жаргалтайгаар лэ өөдөө болоһонбди.

Бага наһанһаа хойшо дуулаха дуратайб, хүүгэдэй сэсэрлигэй тайзан дээрэ түрүүшынхией дуулаһан байхаб. Юрий Ирдынеевэй "Табан хурган" гээд дуу табан хүүгэд дуулахабди, би эгээл жааханийн хадаа бишыхан Шэгшүүдэй боложо дуулахаб.

- **Эжы абатнай дууладаг хэн гү?**

Эжы аба хоёрнай найхан хоолойтойше наа, ехээр дуулажа байгаагүй. Намһаа ехээр дууладаг хүн байгаагүй ха, эжымни "Билигма, бү гүнгэныш даа, хашартай" гэгшэ хэн. Би өөрөө мүнөө басага-найнгаа гэртээ дуулажа ябахадань, эжымни зүб лэ хашараад хэлэдэг байгаа гэжэ бододогби.

- **Майн 18-да болохоёо байһан концертдэ танай бүлын ансамбль Агаһаа ерэхэ хабаадахан гэжэ дуулдаба. Танай ахай, абгайнар, эгэшэ дүүнэр хуу дууладаг зон болоно гэшэ гү?**

Аба, эжын дамжуулан хоолой байна гэжэ хэлэжэ болохо. Дууладаггүй хүн гэжэ манай бүлэдэ үгы. Дарима гэжэ дүү басагамни хүгжэмэй училищида орохоёо ханаа хэн. Багшамни, Надежда Казаковна Петрова, дүү басагыемни шагнаад, шамһаа найн хоолойтой байна гэжэ хэлээ. Энэ шэнэ дискдэ бидэ ахай абгайнартаа суг гурбан буряад дуу дуулаабди. Мүнөө болохоёо байһан концертдэ тэдэмни баһа хабаадаха. Манай бүлын арбаад зон тайзан дээрэ гараха.

- **Буряад дуу дуулаха дуратай гүт?**

Буряад дуунда тон дуратайб. Юундэб гэхэдэ, буряад хэлэн – минии түрэл хэлэн. Буряад дуу дуулахада, хоолойше наа ондоохоноор, уянгатайгаар гарана гэжэ ханадагби. Түрэл хэлэндээ дуратайб, буряад номуудыг олодоол наань, уншадагби.

- **Майн 18-да ерэхэн зон ямар дуунуудыг шагнахаб?**

- Тоглолтодоо үнинэй бэлдэлгэ эхилэнхэйб.

Жамбалай Ринчин абынгаа мүнхэ дурасхаалда зориулжа гаргаһан шэнэ бүтээлни гурбан дискнээ бүридэнэ. 1-дэхи диск соонь классическа дуунууд – аари, романснүүд. 2-дохи соонь мэдээжэ буряад дуунууд орохо: Б.Цырендашиевой, Ю. Ирдынеевэй, А.Андреевэй, Н. Дамирановой, Вл.Аюшеевэй, Вл.Пантаевой... 3-дахи дискэмни Монголой, Буряадаймнай композиторнуудай шэнэ буряад дуунууднаа бүридэнэ: Базыр Цырендашиевой, Н.Жанцанноровой, Б.Шаравай, Б.Бальжинимаевой, Г. Баттулгын, Д.Сунраповай, Баасандоржын, Э.Гармаевагай. Бидэ Н. Ундралтай болон Ольга Жигмитоватай суг хамта Далай ламын, Дара эхын магтаалнуудыг дууланабди. Энэ ажал ябуулжа байхадаа, зорюута Улаан-Баатар ошожо, буряад дуунуудаа Монголой оперно театрай симфоническа оркестртэй суг бэшэһэн байнаб. Харин классическа дуунуудаа дирижер Владимир Рыловтэй Москвагай Гостелерадиогай оркестртэй бэшээб.

- **Дискынгээ нэрэ тайлбарилжа үгэхэ гүт? "Абын үндэр үреэлээр"...**

Дискээ бэлдэжэ байха үедэмни абамни бурхандаа мордоо. 84-тэй абатаяа хоюулан "Аргалин дабаанда" гэжэ дуу дуулахаа бэлдэжэ байгаабди. Дискымни бүтэхье ехэл хүлээгээ. Дуунда дуратай хадаа Агадамнай боложо байһан буряад дуунай концертнуудыг алдангүй ошожо харадаг байгаа. Тиигээд "Абын үндэр үреэлээр" гэнэн дуу Монголой нэрэтэй композитор Бямбасүрэнэй Шаравта захиһан байнаб, шүлэгын манай эндэ нютагжаһан яруу найрагша Болдын Батхүү бэшээ. Тиигээд лэ энэ дискээ «Абын үндэр үреэлээр» гэжэ нэрлээб - энэ дискые, энэ концертыг абамни аргагүй хүлээһэн юм.

Абамни, шадаал наа, Улаан-Үдэ ерэхэ, минии дууладаг оперо шагнадаг байгаа. Нэгэ иимэ ушар болоһон юм. Агада үнгэрдэг Л.Линховоиноной мурьсөөндэ 1999 ондо хабаадаһан байнаб. Тэрэ үедэ сотово телефонууд гэжэ байгаагүй гүб даа. Тиин конкурсдо ошоод лэ, хоёр дүү басагад таяа уулзашооб: нэгэ дүүмни Согто-Хангилһаа, нүгөө дүүмни Зүдхэлиһөө ерэнхэй байбад. "Та гурбанай түлөө наһаагаа зобожо, зүрхэмни үбдэшоо", - гэжэ ехэ абгаймни хэлээ хэн. Харин абамни бүри ехээр наһаагаа зобоһон байха.

- **Театрай оперонуудта гол дүрэнүүдыг наадаха гэшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Солист болохын тула юун хэрэгтэйб?**

Театрай гол дуушан болохын тула ехэ эрмэлзэл хэрэгтэй. Залхуурангүй ажал хэхэ хэрэгтэй. Үшөө элүүр мэндэ бээтэй байха ёһотой. Нэгэ залхуураад, мүнөө репетицидэ ошохогүйб гээд, үлэжэ болохогүй, шанга журам сахиха шухала.

- **Танай эгээл дуратай дүр, рольнууд ямарнууд бэ?**

Дж. Вердиин "Травиата" гэжэ оперын Виолеттыг дуулаха дуратайб. "Риголетто" гээд баһал Вердиин спектакльда Джильдыг наададагби. Вердидэ адли композитор дэлхэй дээрэ байхагүй, иимэ уянгата хүгжэмүүдтэй оперонуудыг бэшэхэ хүн түрэхэшьегүй бэшэ аал даа гэжэ ханахаар. Маркиан Фроловой "Энхэ-Булад баатар" оперын гол дүрэ Арюун Гоохоной дүрэ намда аргагүй дүтэ байгаа.

- **Намхайн Мунхзултай олон дуу дуэт боложо дуулаа гүт?**

Ажал дээрээ сугтаа дуулаһан спектакльнууд олон байха. Буряад дуунууд гэхэдэ, Ч.Павловай "Инагай захяа", Б.Цырендашиевой "Түрүүшын дуран". Мүнөөшье шэнэ диск соо Мунхзултай шэнэ дуунуудыг дуулахабди.

- **Болохоёо байһан концертдэтнай хэд хабаадалсахаб?**

Энэ үдэшэдэ театраймнай залуу артистнар хабаадалсаха: Аюна Базаргуева, Ольга Жигмитова, Намхайн Мунхзул, Сультим Дашипылов, Мэргэн Санданов, Нарангэрэлэй Ундрал (Монгол Улас), манай Ринчиновтэнэй бүлын ансамбль. Россиин арадай зүжэгшэн Дарима Линховоин, мүн Россиин Гүрэнэй шагналда хүртэгшэ дирижер Владимир Рыловэй хүтэлбэри доро Оперо болон баледэй театрай симфоническа оркестр.

- **Дуушан Билигма Ринчиновада ямар хүсэл, эрмэлзэл байнаб?**

- Хүн бүхы наһаараа залуу ябаха бэшэ. Тиймэхээ дуулажа дүүргэхэдээ, багша болохоб гэжэ ханадагби. Гоё хоолойтой буряад басагадта дуунай хэшээлнүүдыг заагаад туршаха ханаатайб.

- **Танай багшанар хэд бэ?**

Намда ехэ найн багшанар тудалдаа гэжэ ханагшаб. Түрүүшымни багша Надежда Казаковна Петрова гээд буряад дуушадай эгээл ехэ багшанарай нэгэн. Тийхэдэ дуунай харгыда намайе оруулан удаадахи багшамни - Татьяна Бадмажаповна Шойдагбаева, өөрөө баһал Надежда Казаковнагай шаби болоно. 2006 онһоо 2008 он болотор Москвада Галина Вишневскаягай "Центр оперного пения" ошожо, стажировка гараһан байнаб. 2 жэлэй туршада Ирина Ивановна Масленниковатай ажаллааб. Энэ ехэ нэрэ солотой Россиин арадай артист, профессор, Москвагай консерваторийн багша, Ехэ театрай сопранын бүхы шухала рольнуудта наададаг байһан. Минии нуража байхада, 91-тэй байгаа, хая болотор Москвагай консерваторидо багшалжа байһанаа, бурхан болоо.

Мүнөө театртаа Дарима Линховоинтой хүдэлнэб. Манай театрта ерэхэн бүхы дуушадые хүмүүжүүлжэ, гүргылөөд ябадаг багшамнай гээшэ. Мүнөөшье гарахаа байһан дискдэмни хэды олон найхан буряад дуунуудыг сугтаа бэшээбди, Москвагай студида орой хүни болотор. Дарима Лхасарановна наадана, бинь дууланаб...

- **Монгол орондо үнгэрһэн Пүрэвдоржын мурьсөөндэ Гран-при шагналда хүртэһэн байнат...**

Тиймэ. 2004 он намда дуунай талаар ехэ амжалттай жэл болоо. Үбэлын Бадма Балдаковой конкурсдо Гран-при шан абаһан байнаб. Балдаковой романс дуулажа, дипломдошье хүртөө нэм. Энэл жэл Буряадһаамнай гарбалтай баас хоолойтой, Москвагай Чайковскиин конкурсдо жүридэ һуудаг байһан, Монголой арадай баатар, суута Ц.Пүрэвдоржын романс, ааринуудай урилдаанда Улаан-Баатар ошожо, түрүүшын һуури эзэлһэн байнаб. Тийхэдэ Пүрэвдорж гуай өөрөө мэндэ байгаа. Хадаг барихадамни, ородоор "Желаю удачи" гэжэ хэлээ хэн.

- **Тоглолтынгоо урда буряад арад түмэндөө юу хэлэмээр байнаб?**

Буряад зоной буряад дуугаа дуулажа ябахада, сэдхэлше наа сэбэр ябаха гэжэ хананаб. Дуугаар олон үеын зоной ханаа бодол дамжан ерэдэг гээшэ. Манай арад түмэн буряад хэлээ дэлгэрүүлжэ, нангинаар сахиха абаад ябаа хаамнай, ехэл найн байгаа.

- **найн даа, Билигма. Майн 18-да үдэшын 5 сагта Буряад Республикын арадай зүжэгшэн, Оперно театрай дуушан Билигма Ринчиновагай "Абын үндэр үреэлээр" гэнэн дискын нара хараһан ушараар дэлгэгдэһэн дуунай концертнааданда уншагдаа уринабди.**

Жанна ДЫМЧИКОВА.

ДИСК 1. СОЛОВЕЙ. Классические произведения.
ДИСК 2. АБА ЭЖЭ-НГЭЭ БАЙХАДА. Песни бурятских композиторов.
ДИСК 3. АЯЛАГА ХАЙХАН БУРЯАД ХЭЛЭМНИ. Новые песни.

“БУРЯАД ҮНЭН” ЗУНАЙ СПОРТЫН ХАНА НЭЭБЭ

“БУРЯАД ҮНЭН” Хэблэлэй байшангай шанда хүртэхын тула жэл бүхэндэ эмхидхэгдэдэг хүнгэн атлетикээр урилдаан заншалта ёһоороо майн 2-то үнгэрбэ.

Энэ эстафетэ 1946 оной майн 2-һоо эхи абана гэжэ хануулая. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнаа бусаһан мэргэжэлтэ бэшэ тамиршад Агуухэ Илалтада зорюулан урилдаһан байна. Тиин жэлэй ошохо тума тус хэмжээ ябуулга олон нүхэдтэй боложо, үргэн зоной дура буяагаа: бороо, саһаншые орог – хамаагүй, энэ үдэр ниислэл хотын ажаһуугшад ехэ багагүй “Буряад үнэнэй” урилдаанда хабаададаг.

Мүнөө жэл Буряадтахи МВД-гэй дэмжэлгээр, эстафетын харгы Советүүдэй талмайһаа Илалтын проспект хүрэтэр һунаагдаа. Заһаруулалгын тусхай хургуулинуудай хүмүүжэмэлнүүд, дунда хургуулинуудай хурагшад, техникум, колледж болон дээдэ хургуулинуудай оюутад, предприятинууд болон эмхи зургаануудай суглуулагдамал комантанууд гүйлдөө. Бүхыдөө 70 гаран команда гэхэ гү, али 700 гаран хүн суглараа юм.

Нээлгын баяр ёһололдо “Буряад үнэн” Хэблэлэй байшангай дарга Валерий Хартаев, “Буряад үнэн” сониной редактор Туяна Самбялова, Физическэ культурын болон спортын талаар республиканска агентствын түрүү мэргэжэлтэн Федор Дарханов, хүнгэн атлетикээр гүрэнэй хоригшо, уласхоорондын классай спортын мастер Геннадий Темников, РСДЮСШОР-ой дарга Цырен Цыдынжапов хабаадаа.

“Манай мэдээжэ легкоатлетүүд – спортын габьяата мастернууд Павел Яковлев, Надежда Мироманова, Татьяна Позднякова болон элдэб жэлнүүдтэ дэлхэйн, Европын болон гүрэнэй чемпионүүд болоһон бусад тамиршад энэл эстафетэһээ эхилһэн юм, – гэжэ Геннадий Темников хэлээ. – Таанадай дунда ерээдүйн чемпионууд баһал олдохо байха, юундэб гэхэдэ, спортын үргэн харгы хургуулиин үеһөө, иимэл урилдаануудһаа эхилдэг”.

Дүнгүүд тухай хэлэбэл, нэн түрүүн тусхай болон 9 жэлэй хургуулинуудай хурагшад мурсысэжэ, 28-дахи хургуулиин хүбүүд, басагад илалта туйлаа.

Дунда хургуулинуудай басагадай 20 команда соһоо 42-дохи хургуули түрүүлээ, харин 22-дохи интернат-хургуули болон 32-дохи хургуули удаадахи хууринуудые эзэлээ. Харин 40-дэхи хургуулиин 9-дэхи классай хурагша Александра Палкина түрүүшын шатада тон түргэн байжа, тусхай шанда хүртөө.

Хүбүүдэй 27 командын дунда 49-дэхи хургуули амжалта туйлаа, удаадахи шангай хууринуудые 65-дахи хургуулиин болон 14-дэхи гимназиин хүбүүд эзэлээ. Түрүүшын шатада 18-дахи хургуулиин 10-дахи классай хурагша Егор Захаров шалгараа.

Эхэнэрнүүдэй мурсысөөнэй түрүүшын шатада санашан, БГУ-гай химийн факультедэй 1-дэхи курсың оюутан Оксана Котыхова илалта туйлаа, эрэшүүлэй дунда – БГУ-гай физическэ культурын, спортын болон аяншалгын факультедэй 4-дэхи курсың оюутан Роман Троценко.

Тиихэдэ Улаан-Удын Түмэр харгын транспортын институтай болон Буряадай Гүрэнэй университетэй басагадайшые, хүбүүдэйшые командануудын түрүүлээ. Предприятинуудай, эмхинүүдэй дунда Буряадтахи УФСИН-ай “Байкал” гэхэн тусхай томилогото таһагай команда шүүгээ, 2-дохи хуури 5-дахи танкова бригадын түлөөлэгшэд эзэлээ.

67-дохи эстафетымнай дүнгүүд иимэл даа. Илагшадые амаршалаад, хабаадагшадта баяр баясхалангаа мэдүүлээд, ерэхэ жэлэй урилдаан-дамнай бүри олон команда мурсысэхэ гэжэ найданабди.

**Борис БАЛДАНОВ.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.**

"АМАР САЙН" ГАСТРОЛЬДО ЕРЭБЭ

Дуу, хатарай «Амар сайн» гэнэн гүрэнэй үндээн театр Улаан-Үдэ хото гастрольдо ерэбэ. «Хабарай үдэшин баяр наадан» гэнэн концерт наадан Агын артистнар дуу, хатарай шэнэ найруулгануудые бэлдээ.

ТЕАТРАЙ МҮНДЭЛХЭН ТҮҮХЭНЭЭ

ОРОЙДООЛ 22 жэлэй саана бии болгогдоон театр буряад арадай угай заншал дамжуулагша боложо, Агын Буряадай округой хүлдэ тэмдэг болонхой. Оло дахин театрай артистнар буряад арадаа түлөөлжэ, Росси гүрэнэй хотонуудаар болон хари гүрэнүүдээр гастрольдо ябахан. Мүнөөдэр энэ театр үндээн арадай омогорхол болонхой, Үбэр Байгалай хизаарай соёлой баялиг гэжэ тодоронхой.

Уран найханай мэргэжэлтэ бэшэ коллективүүдэй харалгануудые эмхидхэдэг үе сагта энэ театр байгуулагдаа. Округой харалганда Ленинград хотохоо ерэнэн жюри шалгажа, театрые мэргэжэлтэ болгоон түүхэтэй. Энэ ансамблин үндээнэ табигша, тэрэ үедэ Агын округой соёлой управление даагша, Россиин Федерациин соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Баир Будаевич Мункожаргалов гэбэл, алдуугүй. Театрай түрүүшын директор Амур Жигмитов, уран найханай талаар хүтэлбэрилэгшэ Гаалан Энхболд гээд томилогдоон юм. Гаалан Энхболд мүнөө болотороо театртаа ажаллана. Балетмейстерээр Владимир Дараев табигдаа бэлэй. Харин артистнар гэхэдэ, уран найханай харалганда илагшад, эстрадна ба арадай дуунуудай конкурсуудай лауреадууд, СССР-эй арадай артист Лхасаран Линховоинон нэрэмжэтэ вокалистнуудай конкурсдо илагша, найн дуранай артистнар гээд. Тэрэ үедэ хая мүнделхэн театрай ажалшад болон артистнар мэргэжэлээ дээшлүүлжэ, бэлигээ мулжэ, хуралсал гарахан юм. Мэргэжэлтэ бэшэ артистнарые Монгол ороной бэлигтэй багшанар ерэжэ, дуу, хүгжэм, хатарта хургаа. Тийгэжэ бэлигтэй артистнарай мэргэжэл дээшлүүлжэ, холо, ойрын газарнуудта, Росси гүрэн дотор болон хари гүрэндэ мэдээжэ театр болоон юм. 2009 ондо гүрэнэй дуу, хатарай театр "Үндээн театр" гэнэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө.

ТЕАТРАЙ АМЖАЛТАНУУД

1993 ондо Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ үнгэргэгдэнэн "Гэсэриадада" "Амар сайн" ансамблинхид түрүүшынхиеэ хабаадаа. Тэндэ амжалта түгэс хабаадаһанай ашаар хойто жэлдэнэ баһал уригдаа бэлэй. 2000 ондо Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэнэн "Сагаан нарын" эстрадна дуунай харалганда "Амар сайн" ансамблин театрай артистнар эгээл түрүүшынхиеэ хабаадаа. Харин театрай оркестр тэрэл жэлдэ Н. П. Будашкинай нэрэмжэтэ арадай хүгжэмтэ ансамбльнууд болон оркестрнүүдэй 10-дахи региональна конкурсын дипломантнууд болоо. Ансамблин солистка Оюна Дарижапова Францида болоон фестивалин "Арадай дуунай" номинацида Гран-при шүүһэн юм. 2001 ондо Москва хотодо үнгэрһэн 1-дэхи Дельфийскэ наадануудта ансамбль хабаадаа, Лувсанай Тогоо хүрэл медальда хүртөө, солистнар Ц. Чернинова, Б. Балдандашиева гэгшэд дипло-

муудаар шагнагдаа хэн. 2005 ондо Уласхоорондын Пиренейскэ фестивалда Африка, Иран, Бразили, Коста - Рикэ, Албани, Мексикэ болон бусад 24 хари гүрэнүүдэй эмхинүүдэй тоодо "Амар сайн" театр уригдаһан юм. Тийгэжэ нара үлүү болзор соо театр Франциин, Испаниин хото городуудаар концерт наадаа дэлгэһэн юм. «Сокровищница веков» гэнэн этно-зүжэг табижа, Алас Дурнын болон Сибириин "Театральна форумдо" 2005 ондо хабаадаа. Жэл бүри Агын Буряадай округто танилсуулгын хэмжээнүүдтэ Россиин түб хотонуудаар, хари гүрэнүүдээр ябажа, соёлой программада хабаадалсадаг юм.

"БАЛЖАН ХАТАН" – ЭГЭЭЛ ЕХЭ ТУЙЛАЛТА

ХОРИ буряадай хүлдэ тэмдэг Балжан хатанай түүхэтэ үйлэ ябадал дээрэ үндэһэлэн табигдаһан этно-зүжэг гоё найхан хүгжэм дуугаар болон уран нугархай хатараар аяр холын тэрэ үеын түүхэтэ ушар ба хори буряадай хүтэлбэрилэгшэ Балжан хатан тухай домогые үнэншэмэ найханаар харагшадтаа дамжуулжа шадаа. 2007 ондо табигдаһан найруулгада гол нюурта наадагша хатаршад Жаргалма Дамдинова, Юлия Доржиева гэгшэд мүнөө болотороо хатардаг юм.

АРАДАЙ ХҮГЖЭМТЭ ЗЭБСЭГҮҮДЭЙ ОРКЕСТР

ЛУВСАН Тогоо багша ятагистнуудай бүлэг хургаһан юм. Тийгэжэ буряад-монгол арадай заншалта хүгжэмтэ инструментнүүдэй оркестр байгуулаа. Лимбэ, эбэр- бүрээ, шударга-шаанза, хучир гэнэн хүгжэмэй хэрэгслнүүдтэ артистнар хургагдаа. Тэрэ үедэ соёлой хүтэлбэрилэгшэд өөһэдын нютагай хүгжэмшэдые хүмүүжүүлжэ ажал ябуулһан юм. Мүнөө театрай оркестр омогорхоомор хүгжэмшэдтэй болоод, хэдэн нонин хүгжэмтэ найруулгануудые зохёонхой. Энэ оркестрэй гол нуури эзэлһэн хөөмэй дуун. Тус бүлэг Россиин габыята артист, Буряад Республикын габыята артист Леонид Бабалаевтай хүтэлбэри доро "Алхана уулын магтаал", "Уулын магтаал", "Жонон хара мориной магтаал", "Сансарай хүрдэ" болон бусад аялга найхан хүгжэмтэ зохёолнуудые гүйсэдхэдэг. Хэдэн жэлэй туршада Леонид Бабалаевтай артистнар Барас Батомункуев, Мунко Цыденов гэгшэд ажаллаа. һүүлэй жэлнүүдтэ Баир Дониров болон Леонид Бабалаевтай суг фольклорно бүлэгтэ Жаргал Бадмацыренов, Алексей Цырендылыков гэгшэд хүдэлдэг. Тэдэнэр арадай дуунай оньһо арга шудалжа, элдэб уласхоорондын мурсыөөнүүдтэ амжалта туйладаг.

АЯЛГА НАЙХАН ДУУГАА ЗЭДЭЛҮҮЛНЭ

"АМАР САЙН" театрай ажаябуулгада ехэхэн амжалта асардаг шэглэл - дуунай хүлдэ. Театрай суута дуушадай- Марина Цырендашиева, Доржо Болотов, Дашима Цынгуйева, Бутидма Жугдурова, Роксана Сандано-

ва, Бальжима Цыбенова, Баир Тумуров болон бусадтай нэрэ Буряад орондо мэдээжэ.

НЮДЭНЭЙ ШЭМЭГ- УРАН НУГАРХАЙ ХАТАРШАД

"Амар сайн" театрай байгуулагдаханда, Монгол ороной Хэнтэйн аймагай "Хан Хэнтэй" гэнэн ансамблиин артистнар ехэ хубитаяа оруулһан гэжэ үшөө дахин тэмдэглэлтэй. Мүн эндэ балетнэ таһагые даагша Владимир Дараев ехэ ажал ябуулжа, олон гоё найхан хатарнуудые табижа, амжалта театртаа асарһан байна. Баһа эндэ мүнөө үеын хатарай талые хүтэлбэрилэгшэ Булад Балдандашиевтай хатарай найруулганууд бүгэдэндэ найшаагдадаг. 2009 оной декабриин 23-да театрай балетнэ бүлэгые Кремльдэ үнгэрһэн Президенттэй уулзалгада уриһан юм. Тэндэ "Цам" хатар гүйсэдхэжэ, олондо найшаагдаа. Тэрэ гэнээр энэ хатар театрай омогорхол, танилсуулгын хүлдэ болонхой.

Театр монгол туургата арадуудай болон хойто зүгэй арадуудай, Инди, Испани болон бусад яһатанай хатарай үйлэнүүдые хэрэглэн, элдэб нонин найруулгануудые табидаг юм.

Мүнөө сагта театрай хатарша артистнууд гэбэл, Дарима Дармаева, Баатар болон Цыцыгма Черниновтэн, Баярма Баясхалано, Жаргалма Дамдинова, Саян Нацакдоржиев, Юлия Доржиева, Алексей Дымбрылов, Мария Жалсанова болон бусад омогорхол болонхой.

Цырегма САМПИЛОВА.

И.Д.Кобзон Б.Ж.Дамдиновтай

Уян найхан хатар

«Балжан хатан» гэнэн зүжэгһөө хэһэг

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10, 00.20 "ВСЬ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"
13.15 "ВЛАСТЬ ФАКТА"
13.55, 19.05 Д/С "ПУТЕШЕСТВИЯ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ"
14.50, 21.40 "ПОЛИГЛОТ". ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
15.35 Д/С "ИСПАНСКИЙ СЛЕД"
16.10 "КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!"
16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3". ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

ТИВИКОМ

06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00
НОВОСТИ ДНЯ (16+)

(16+). ЗУРХАЙ
08.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
08.30 "ЕВРОМАКС. ОКНО В В ЕВРОПУ" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

07.30 М/С "КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ"
08.00 Т/С "6 КАДРОВ"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"

ПРОИСШЕСТВИЕ"
17.25 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
18.40 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ" (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "ВАЛЕРИЙ ХАРЛАМОВ"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)

Четверг, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"

12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ"
13.50 "ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ" (12+)

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "НАБЛЮДАТЕЛЬ"
12.10, 00.20 "ВСЬ ЭТОТ ДЖАЗ!"
12.20, 02.55 Т/С "ПЕРРИ МЭЙСОН"

02.15 С. РАХМАНИНОВ. КОНЦЕРТ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО С ОРКЕСТРОМ №2
03.50 Д/Ф "АБУЛЬКАСИМ ФИРДОУСИ"

АРИГ УС

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3" (12+). ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "СЕЙЧАС"
07.10 Д/Ф "КТО УБИЛ ТАЛКОВА"
08.00 "УТРО НА 5" (6+)

Пятница, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 06.25 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.35, 14.50 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"

10.20 "САГАЙ СУУРЯАН"
10.45 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
11.30 "КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ" (12+)

КУЛЬТУРА

07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00, 16.40, 20.30, 00.20 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 Х/Ф "ШКУРНИК"

21.35 Х/Ф "КЛАРИССА"
23.25 "ЛИНИЯ ЖИЗНИ". ЛЕВ АННИНСКИЙ С КИРИЛЛОМ РАЗЛГОВЫМ

АРИГ УС

07.00, 23.00, 01.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.35 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3". ПОГОДА
08.30, 14.00, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)

07.35 "ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ
08.35 "РАДАР-СПОРТ" (6+)

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

19.00, 20.30, 22.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ"
00.00 Х/Ф "БОЛЬШОЙ КУШ"

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "СЕЙЧАС"
07.10 "МОМЕНТ ИСТИНЫ" (16+)
08.00 "УТРО НА 5" (6+)

Суббота, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Новости', 'Играй, гармонь любимая!', 'Смешарики. Новые приключения', etc.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the 'Россия' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Испытательный срок', 'Сельское утро', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Точка зрения Жириновского', 'Ранет', 'Вести. Дежурная часть', etc.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the 'Культура' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Евроньюс', 'Библейский сюжет', 'Евроньюс', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Восточный экспресс', 'До и после', 'Афиша. Погода', etc.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for the 'Тивиком' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Новости дня', 'В теме', 'Стилистика', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 18. Includes programs like 'СТС Байкал', 'Восточный экспресс', 'До и после', etc.

НТВ

Table with TV schedule for the 'НТВ' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Дальнейшие шаги', 'Смолт', 'История из будущего', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Русские сенсации', 'Ты не поверишь!', 'Луч света', etc.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for the '5 Канал' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'М/Ф (0+)', 'День ангела', '30 секунд', etc.

ДТВ

Table with TV schedule for the 'ДТВ' channel on Saturday, 18. Includes programs like 'Разрешите тебя поцеловать', 'Полезное утро', 'Виола Тарканова', etc.

Воскресенье, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Новости', 'Армейский магазин', 'Аладдин', etc.

«РОССИЯ»

Table with TV schedule for the 'Россия' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Заблудший', 'Вся Россия', 'Сам себе режиссер', etc.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for the 'Культура' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Евроньюс', 'Обыкновенный концерт', 'Дядюшкин сон', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Живая природа Франции', 'Что делать?', 'Гос. академ. Воронежский', etc.

АРИГ УС

Table with TV schedule for the 'Ариг Ус' channel on Sunday, 19. Includes programs like '13 поручений', 'Улан-Удэ: инструкция', 'Дачные истории', etc.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for the 'Тивиком' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Радар-спорт', 'Домашний зоопарк', 'Новаторы', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Числа', 'Ваше право', 'Спальный район', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV schedule for the 'СТС Байкал' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Метеомикс на СТС-Байкал', 'Светлячок', 'Думай как женщина', etc.

НТВ

Table with TV schedule for the 'НТВ' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Дальнейшие шаги', 'Поедем, поедим!', 'Дачный ответ', etc.

Table with TV schedule for the first channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Преступление будет раскрыто', 'Кремлевские дети', etc.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for the '5 Канал' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Сейчас', 'История из будущего', 'Михаил Ковальчук', etc.

ДТВ

Table with TV schedule for the 'ДТВ' channel on Sunday, 19. Includes programs like 'Американские герои', 'Полезное утро', 'Виола Тарканова', etc.

Уншагдай туршалганууд

...АМИДЫ ЯБАҢАН САГТА

Анхарал хэрэгтэй байдаг, Нүгшгэн хүнэй шэхэндэ Нэгэшье үгэ хэрэггүй... Мээхэй зөөлэн үгэнүүд Миисгэйдэшье аятай байдаг, Хожом гээшэ хэээй юм, Худалшье байхань магадгүй. Хэһэни зариман сэгнэхэгүй, Хэлэнхэндэ торолдожо зобохо,

Үндэхэ руунь хараха ухаангүй, Үгэдэ шангалан гомдохо. «Баяр үгы хүндэ үгэнхаар Байгал соо хаяа наа, дээрэ» - гэжэ Эжынгээ хэлэдэгые ханахадам, Этигэмээр хэдышье байна.

ДАЙДА, ДЭЛХЭЙ ХООҢОРОО...

Нютагаа нэгэтэ ошоходом, Нараншье нулаар шараһандал, Хада уулыншье үнгэ Хубирхан шэнгээр харагдаа... Түрэл нютаг гэхээр бэшэ-Таниха хүнүүд дайралдаагүй,

Галаб дээрэ гансаараа үлэнхэндэ, Гэнтэ намда ханагдаа... Эжы абымни үгидэ Элшээ наран татаа, Шэртээд дайда үзэхэдэмни, Шэрүүнээр урдаһаам гэтээ...

ХАНДАЛГА

Хэблэхэн номымни, нютагаархид, Худалдажа абаа наа, яахабта? Хоёр зуун түхэриг хирэтэй Хэдышье мүнхэн гарадаг лэ. Баяжахаа нанана бэшэб, Буян тарааха хүсэлтэйб. Бизнес энэмни бэшэ - Буланда хэбтэхэн харамтай.

Аргатынгаа дасанда оруулаа наа, Алиндамнайшье буян болохо нэн, Эжы аба хоёрни мэндэ наа, Энэ бодолым зүбшөөхэ нэн... Сэсэгма ХРАМЦОВА (РАДНАЕВА). Санкт-Петербург.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

СУУТА БУРЯАД СНАЙПЕР ДОРЖИЕВ

сонин 1942 оной июниин 10-да нюур хуудаһандаа "Истребляй врага так, как снайпер Доржиев" гэжэ нэрэтэй статья толилоо һэн. Тэрээн соонь суута буряад мэргэнэй дайшалхы ажабайдалһаа хэлэгүүд үгтөө юм.

... Нэгэтэ үдэшэ орой Цырендашын блиндаж руугаа бусахадань, тэрэниие танигдагүй уга нарин сэрэгшэ хүлээжэ байба. Тиин хармаан сооһоо уршышаһан бэшэг гаргажа үгөөд, иигэжэ хэлэбэ:

- Петро Харлинский я. Маты из Харьковщины бегла що пише стара... Хату германцы спалили. У хозяйства все чисто разбили. Дуже прошу научи!

- Чему? – гэжэ юншые гэһыень ойлгоогүй Доржиев нураба.

- Стрелять без промажу. Снайперьку винтовку трохи знаю. Бить гадов хоч!

- Слушаться меня будешь? – гэжэ Цырендаша уйдхар болон уур сухалда дарагдаһан хүбүүнһээ асууба.

- Та ще як буду!

- Зай, тигээ һаа яба.

Тэдэ хоёр ой соогуур ябажа, Доржиев сэрэгшэдэ снайперай юрэнхы дүримүүдые заахадаа, нюотагтань болоһон ушар тухай хөөрөө юм. Юуб гэбэл, тэрэнэй 9-тэй байхада, эсэгэн хүбүүгээ агнуурида абадаг болоо. Нэгэтэ ойһоо бусажа ябатараа, баабгайда бажуулгашаһан нюотагайнгаа ангуушан Цыдыбтэй уулзаа һэн. Тийхэдэ эсэгэн иигэжэ хэлэ бэлэй: "Цыдыл аюултай сагта сошоһон мэгдэндээ баабгайнаа гэмэлтээ. Агнаһын тула тон шухала эрилтэ гэхэдэ, доро зүрхэтэй байха хэрэгтэй. Бү ай, амитанай дүтэ болотор хүлээ. Яараа һаа, тэрэнэшье алдахаш, өөрөөшье хосоржо болохош". Доржиев энэ дүримые тон һайнаар хадуужа абахыень сэрэгшэдэ захяа. Үглөөгүүр тэдэ дахин ой ошобод. Гэнтэ Цырендаша Петрые татан зангаад, бүдүүн модной саагуур шургашаба.

- Вон на той ели сидит немецкий снайпер, - гэжэ Харлинский да шөбэнээд, буугаа абажа, хэдэн секундын туршада мэргэлээд буудажархихадань, тээ саанахи хасуури дээрһээ немец унашаба.

- Так як вы его скаженного побачили? – гэжэ Петр ехээр гайхаба.

- Ворона помогла. Вижу, хотела опуститься на ель. Потом шарахнула в сторону. Значит, кого-то испугалась, - гэжэ Доржиев ойлгуулаа.

Иимэрхүү ушарнууд олон юм. Ушар бүхэниинь – эрлэхг баатаршалга.

Цырендаша ямаршые үдэртэ "агнуурида" гарахадаа, дайсанай хамар доогуур гэхээр ябажа ерэдэг бэлэй. Немецүүд хэды дахин тэрэниие һалгааһаа оролдоо гээшэб. Тээд Доржиев өөһэдыень усадхаад лэ байха.

Дайнай үедэ 11-дэхи армийн жолоошон байһан, удань Ярославска областиин Некоузска районой КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Самарин "Советская Россия" сониний 1959 оной апрелиин 2-ой дугаарта иигэжэ бэшлэн байдаг:

"Һаяхана "Советская Россия" сонин соо "Таежный солдат" гэнэн толилолго уншааб. Би һаһа Баруун-хойнохи фронтын гайхамшагта снайпер Доржиев тухай мэдээнүүдээрээ хубалдаха хүсэлтэйб.

... 1942 оной зун Доржиевтай уулзаа хүм. Бидэ, жолоошод, тэрэниие яагаад буудагаа харуулхыень дурадхаабди. Тийхэдэмнай Доржиев холоһоо юрын лэ винтовкоор зуруулай хайрсаг, ээд мүнэ тудаж, бидэниие гайхуулаа.

Доржиевтай нэгэл дахин буудаад, "Мессершмиттые" һалгааһыень өөрынгөө нюдөөр хараһан хүм. һомониинь летчигые тудан байгаа".

Снайпернууд дайсанай самолёдуудые буудана. 1943 он.

Совет снайпер, сержант Ц.Доржиев "агнууриингаа" газарта.

Ц.Доржиев олзборин кооперациин управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй урда үгэ хэлэжэ байна.

Цырендаша Доржиев 1912 ондо Мухар-Шэбэрэй аймагай Усть-Бар нюотагта түрэнэн намтартай. Тэрэ 1941 оной август нарада Эхэ ороноо хамгаалхаяа һайн дураараа дайнда мордоо юм.

Фронтһоо эжыдээ эльгээһэн түрүүшынгээ бэшг соо тэрэ иигэжэ бэшлэн байдаг: "Фронтдо талаамни буруулаа. Намда буу, хоёр мори үгөөд, кухни руу эдээ хоол шэрэдэг болохош гээ. Дурата-дурагуйгөөр энэ уялгаяа дүүргэжэ байтараа, нэгэтэ командиртаа снайпер болохо хүсэлөө мэдүүлэб. Тийгэжэ командирни гуйлтыемни анхаржа, намайе стрелково рото руу оруулаа".

Иигэжэ Цырендаша Доржиевтай дайшалхы үдэрнүүд һубаряа юм.

1942 оной майн 3-да Симаново гэнэн һууринай түлөө байлдаанда снайпер Доржиевтай мэргэн һомонууд дайсанай аяар 48 пулеметчик болон офицернуудые хороогоо, 2 адаглагша болон 10 ябаган сэрэгшые һалгааһаа. Мүн лэ энэл үдэр винтовкоор "Мессершмит-109" гэнэн самолёт буудажа унагааһаа юм.

Нүхэр Доржиев фашистнарые ходохаһаа гадна залуу снайпернуудые бэлдэдэг һэн. Тиин полкын бүридэлдэ дайралдаха үедөө тэрэ 7 бэрхэ снайперые һургаа.

Баруун-хойнохи фронтын "За родину" гэнэн Улаан Армиин

МИНИИ ЭСЭГЭ АЮР-ДОРЖО

Иигэжэ эсэгыемни Доодо-Ивалгада нэрлэдэг байһан. Аюров Доржо Сундуевич 1917 ондо һужаа һууринда түрэнэн юм. Мүнөө энэ газарта хайр шулуу малтажа абадаг болонхой, мүн хотын ажаһуугшад болон ивалгаархин эндэ уһанда ородог юм.

Эсэгэмни дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ сэрэгэй албанда татагдаа. Таахада, Украинын фронт дээрэ дайралдаа хаш, юуб гэхэдэ, эсэгынгээ Киев хотые

фашистнуудһаа сүлөөлһэн тухай хэлэһыень һанадагби.

Гадна тагнуулшан байһан гэжэ мэдэнэб. Днепр мүрэнэи дайралдан гаталха үедөө буу һомоний аадар доро нюотагайнгаа хүнтэй - Поселье һууринай Дружининтай уулзаһанаа хөөрөө һэн. Эсэгэмни Агуухэ Илалтын урдаханал дайнһаа бусаа. Ехээр шархатаад, хүлөө тайрууһан. Улаан Одоной орденээр шагнагданхай, дугаарын – 910643. Тээд 15 жэлэй саана хайран эсэгынгээ энэ шагналые Доодо-Ивалгын һургуулиин музейд бэлэглэһыемни, тэрэниинь үгы хэжэрхөө. Мүнөө гансал орденонь книжкэ үлэнхэй.

Аргалууһанайнгаа һүүлдэ эсэгэмни түрэл "Коминтерн" колхоздоо бусажа, хонишоноор, адуушанаар хүдэлөө. Эмниг моридые нилээд һургаа. Гэрэйнгээ газар яһала ехэ огород таридаг һэн. Тэрэ үедэ хүнүүд балай юумэ ургуулдаггүй байһан ха юм. Шанга гэгшээр энедэгын ходоол ойндоо ородог. Намайгаа, одхон хүбүүгээ, протезтэй баруун хүл дээрэ һуулгаад, һахалаараа гэжэгэнүүлэ. Тэрэ үедэ намһаа жаргалтай хүн үгы һэн.

Танил талануудаар, нүхэдөөр баян, хүндэ халдасатай байгаа. Эсэгэтээ хото руу үбһээ худалдахаяа ошолсоходоо, харгыдаа нэгэ жаа болоод лэ тогтогшо һэмди гэжэ һанадагби – танилнуудын дайралдажа һалахагүй, тиин эсэгэмни хүн бүхэнтэй хөөрэлдөөгүйдөө һанааниинь

амархагүй. Тийхэ мүртөө хэлэһыень ямар хурса һэн бэ. Нэгэтэ колхозой түрүүлэгшэ Пурбо Нимаевич Лубсанов иигэжэ хэлээ: "Доржо, ши гэрээ ходо бүри иишэ-тиишэнь зөөдэгши. Тэрэшни һандаржа һалахань". Үнэхөөрөөшье, бидэ түрүүн Доодо-Ивалгада ажаһуудаг байһан аад, Нурселени зөөгөөд, удаань һөөргөө Доодо-Ивалга руугаа бусаад, урагша-хойшоо нилээд нүүгээ бэлэйбди. Энэндэнь эсэгэмни иигэжэ харюусаа: "Үгы юм ааб даа. Юундэ һандаржа һэм. Зөөхэ бүримни шэнэ боложол байдаг юм". Үнэхөөрөөшье, зөөхэ бүхэндөө гэрэйнгээ доодохи модонуудые һэлгэдэг байгаа.

Эсэгэмни украин, ород болон түрэл буряад дуунуудта ехэ дуратай һэн. "Распрягайте, хлопцы, коней", "При лужке, лужке", "Эрбэд, эрбэд соохорхон" гэжэ дуунуудые дууладагын мүнөөшье болотор элихэн һанагдадаг. Дайнай үедэ бүхы арадууд нэгэ бүлэ шэнгээр ажаһуудаг байгаа ха юм. Ородууд болон бурядууд, украинцууд болон үзбегүүд нэгэ дуу дуулажа, нэгэ эдээ эдижэ ябаа. Харин мүнөөнэй скинхедүүд энэниие ойлгохо ухаагүй. Энэнь гэр бүлыншые, һургуулинышые муу хүмүүжүүлгэнэ дулдыдана.

Эсэгэмни 1963 оной хабар һаһа бараа. Оройдоол 46-тай хүнэй зүрхэниинь тогтошоо – дайнай хойшолон. Эжымни Сагаан-Дари Бадмаевна бүри залуугаар үгы, минии хоертой байхада, үбшэнһөө

боложо, ами һанантаяа хахасаа һэн. Хүнүүд, эхэ эсэгынгээ нэрые ёһотойгоор нэрлүүлжэ ябайл, ходоодоо һанажа, хүндэлжэ ябайл. Эхэ, эсэгын лэ аша буянгаар энэ алтан дэлхэй дээрэ ябана ха юмбиди.

В.АЮРОВ.

“Гуа сэсэн хатан” номинацида

АЖАЛША ХҮНЭЙ АМБААР ДҮҮРЭН

Хорёод жэлэй саана агуухэ Совет орон бутаран хандараа нэн. Бууса буусаараа илгаран, арбаад тээшээ таһараад түбхинэжэ эхилхэн байгаа. Үймөө ехэтэй тэрэ сагта олохон зон толгойгоо эрьежэ, ажабайдалайнгаа зүб харгы шугамһаа хажуу тээгүүр гэхшээ. Зүгөөр гансата зүб мурөө олохон ухамай поноур улад зон үсөөн бэшэ байгаа. Иимэ зонной тоодо Мархюева Дагмидма Шойжалсановна оролсоһон юм. Совхозһоо хубингаа газарай болон адууһа малай хубаарида хүртэжэ, амьяараа үмсын ажахы – КФХ эмхидхэ бэлэй.

Булам нютагһаа зүүлжэ, дүрбэн модоной зайда оршодог Тоором гэжэ нэрэтэй газарта буусааа түхээрээд, үхэр малаа, хони ямаагаа үдхэжэ эхилхэн байна. Энээнһээ гадуур хэдэн зуугаад гектар таряланы талмайнууд дээрэ шэниисэ, обёос, ешмээн хабартаа нуулгаад, намарай сагта хуряжа байгаа. Гадна малаа тэжээхэ шэмэтэй ногоон зелёонхо элбэгээр бэлдэдэг юм.

Үнгэрһэн зуун жэлэй 1990-ээд онуудаар гүрэн түрэ соомнай юунэй боложо байһые шүүжэ ханаад үзэхэдэ, зүрхэ сэдхэл хүлгэдэг, хуухын үһэн арбайдаг ха юм. хандарһан гүрэнэй эд зөөриие нэххэл үнггүй аад, шуран бэрхэ улад, улай дээрэхи шононууд мэтэ арбан тээһэнь угзаран хазаһаар дууһа хэмнай даа. Үлэххэлэн хоһон тэрэ сагта аргагүй тулгардаһан арад зоно абаралсаһан хүнүүд гэхэдэ, хүдөөгэймнай үмсын ажалтан байгаа ха юм. Мүнөө тэдэниие үгын дээжээр магтаха, тэдэндэ шагнал хайра зүүлгэхэ саг одоол ерээ бэшэ гү?

Д.Ш.Мархюевагай наһанай намтар ехэ баян, һонин юм. Аяар холын 1971 ондо ажалайнгаа намтарые Анаагай совхозой хүдэлмэришэнөөр эхилээ нэн. Залуу басаган гэртэхинтээ сугтаа хамтын эхэ хонидые харалсадаг байгаа. Гэртэчин тухайн тобшо тэдгээр хэдэн үгэнүүдые хэлэхэ хэрэгтэй. Эсэгэн – дайнай болон ажалай ветеран Шойжалсан Гылыкович Мархюев бүхы наһаараа түрэл нютагтаа адуушанаар, барилгашанаар, хонишоноор амжалта түгэс ажаллаа. Барилгашадай бригадир ябахандаа, колхозойнгоо клуб, обиной хорой, хургуули гэхэ мэтые бодхоолсоһон юм. Совхозой эхэ хонидые харуулахандаа,

зуун хонин бүриһөө ерээд-зугаад хурьгадые абадаг байгаа. Хуушанай коммунист, бүхы наһаараа гүрэн түрэнгөө үмэнэ сэрэгэй болон ажалай жагсаалда үнэн сэхээр ябһанайнгаа түлөө дайнай болон ажалай олон тоото медальнуудаар, мүн тоогүй олон Хүндэлэй граммотануудаар шагнагдаһан юм. Үндэр шагналнуудай дунда маршал Жуковай медаль бии. Д.Ш.Мархюевагай эжы – Цырегма Цыбиковна Батуева бүхы наһаараа суг ажаллажа ябаа. Энэ бүлэ долоон үхибүүдые хүмүүжүүлхэн байна. Мүнөө Цырегма Цыбиковна 84 наһа хүрэнхэйше наа, гараа хабсараад нуудаггүй. Хүнжэл, шэрдэг, оймһон, бээлэй гэхэ мэтые хониной нооһоор нэхэжэл, оёжол нуудаг юм. Үбэлэй хүйтэнэй хаһа соо эжынь Улаан-Үдэ хотодо бага басаганайдаа байдаг юм. Харин зунай зулгы дулаахан сагаар эжынь ехэ басаганайдаа Булам нютагаа ерэдэг.

Дагмидма Шойжалсановна 1974 ондо автомашины жолоошодой хургуули дүүргээд, Анаагай совхоздо, Хориин “Сельхозтехника” гэнэн нэгдэлдэ ашаанай томо машинада хэдэн жэлдэ хүдэлхэн юм. Тиихэ сагта эхэнэр жолоошон гэшэ нилээн хоморой үзэгдэл байһан гүб даа. Тиимэһээ гайхаһан, нэһынэн улад үсөөн бэшээр дайралдадаг нэн. Ямаршые эрэ жолоошонһоо юугээршые дутахагүйгөөр, хэндэшые мүхөөгөө үгтэнгүйгөөр энэ эхэнэр-жолоошон хүдэлдэг байгаа. Энээнэй удаа 1979 ондо хүдөө ажахын техникум дүүргээд, Анаагай совхоздо ветеринараар ажаллаһан юм. Булам нютагтаа МТФ-эйн бригадираар хэдэн жэлдэ хүдэлхэн байна. Эдэ бүхы дээрэ дурсагдаһан мэргэжэлнүүдын Дагмидма Шойжалсановнада мүнөө аргагүй тухатай болонхой

байна ха юм. Үмсынгөө зуугаад эбэртэ бодо мал, хони ямаадые тэрэ өөрөө аргалдаг, тарйдаг байна. Тиихэдэ талха тарянай ажал дээрэ Дагмидма Шойжалсановна баһа өөрөө бусадһаа дутахагүй машинадашые, тракторташые, комбайндашые нуугаад хүдэлмэрилнэ ха юм.

Цыбиюжапов Очиржап Цыренович нүхэртээ табан үхибүүдые хулыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада хүргэнхэй. Арбан дүрбэн аша, зээнэртэй. Гурбан хубүүдын – Осор, Гүрэ, Солбон гэгшэд гэр бүлэнүүдтээ, суг гэртэхинтээ хамта ажал хэрэгүүдээ амжалтатыйгаар ябуулжа байдаг. Тэдэ өөһэдын пилораматай, тэндээ гэрэй тэбхэр модо, хабтагай хюрөөдөжэ гаргадаг юм. Анха түрүүн, хорин нэгэн жэлэй саана тэдэ Буламай хургуулиин котельнын гэр барья нэн. Тиигээд лэ тэрэ гэнэнһээ хойшо хургуулиин түлээ үбэл бүхэндэ бэлдэжэ үгэдэг болонхой юм. Энээнһээ гадна эгээл тэрэ үедэ багшанарай болон соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй байха хоёр байшан гэрнүүдые бариха үгөө нэн.

1990-ээд онуудай эхинһээ шажан мүргэл дахинаа нэргэжэ эхилээ нэн бээ. Дагмидма Шойжалсановна Буддын шажанай дэлгэрхэ нангин хэрэгтэ айхабар ехэ хубитаяа орууланхай, оруулжа байдаг гэжэ онсолон тэмдэ-

глэхэ ёһотойбди. Энэ талаар энэ нүхэрэй ябуулдаг ажал хэрэгүүд тон үндэрөөр сэгнэгдэхэ дүүрэн эрхэтэй юм. Анаагай дасанда ламанарай ажаһууха гэрнүүдые Буламай, Анаа-Үртөөгэй, Улаан-Одоной болон Үльдэргын зоной гуйлтаар барижа үгэнэн байна. Гадна бээ угааха баанин гэрэй торхо сабшажа үгэнэн. Булам нютагые дүрбэн зүгһөөнь тойроод байһан обоо тахилгатай хада уулануудта бултандань энэ ажахынхид субаргануудые болон бунхануудые бодхоонхой юм. Буян түгэлдэр һайн ябадал хүниие үргэдэг ха юм даа. Харин муу ябадал дарадаг гэхэ. Эдэ бүхы барилгануудые Дагмидма Шойжалсановнагай үмсын ажахы өөһэдынгөө хүсөөр лэ ябуулдаг байха юм. Тиимэһээ хүн бүхэниинь забһаргүйгөөр залгаа, хагсахагүйгөөр хабсарха онол шадабаритай уран дархан болонхой юм гэбэл, ямаршые алдуу гарахагүй. Ой модоной үсөөржэ байһан тухай булта мэдэхэбди. Энээнһээ уламжалаад, модо отолху гэнэн зүбшөөл абаха гэшэ хүшэрхэн хэрэг боложо байнхай. Ой тайгатай зэргэлээд ажаһуудаг зон гар хоһон үлэхээд һанана. Иимэ байдалые һамбаашалаад, хүдөөгэй поселениүүдэй хүдэлмэрилэгшэд хуули буса ябадал хэдэг, зохишогүй гажа буруу эрилтэнүүдые табидат

болонхой байна. Ороноймнай Президент В.В.Путин Улаан-Үдэ ерэхэдэ, эдэ мэтын хуули буса ябадалнуудые эрид буруушаажа, тэдэниие хорихо байһан тухайгаа мэдүүлээ нэн.

Манай гүрэн түрэ WTO-гой бодото гэшүүн болобо гэшээ. Энэ ушарһаа шалтаглажа, Бразили, Канадын үни заяанда үүсэлгэдэн, хүрэнхэй, хатанхай хуушан мяха эдихэ болохоннай гэшээ гү гэхэ мэтээр ханаагаа зободог зон манай орондо олошоржо байна ха. Зүгөөр Буряад ороной уладта энэ хабаатай бэшэ гээд хэлэхэ дуран хүрэнэ. Юундэб гэхэдэ, Д.Ш.Мархюева мэтэ хүдөөгэй хүдэр ажалшан һайн мяхаар бултыемнай гүйсэд хангаа дүүрэн аргатай ха юм.

Тоором гэжэ нютагтаа Д.Ш.Мархюева дуратай ажалаа амжалтатыйгаар ябуулан жаргалтай хүн байна. “Ажалша хүнэй амбаар дүүрэн” гэнэн арадаймнай мэргэн үгэнүүд Дагмидма Шойжалсановна Мархюевада, гэр бүлэдэнь сэхэ хабаатай.

Доржо ДАМБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Даша Баабайнгаа үбэртэ бодхоогдоһон Дамби-Чойдон субаргын дэргэдэ Д.Ш.Мархюева нагасынгаа Жаргал хубүүнтэй, Шагдар зээтээ.

Габьяа ехэтэ сэрэгшэ һамын ЖАМЬЯНАЙ Гончигто зорюулагдана

НАҢАНАЙНГАА НҮХЭРЭЙ ДУРАСХААЛДА

Хүрһэтэ алтан дэлхэй дээрэ
Хүбүүн боложо түрэлэйш,
Хүндэтэ аба эжын буянгаар
Хүбүүн бээш хүдэржэжэ,
Армиин албанда мордолойш.
Алуурша Гитлерэй үүдхэнэн
Аюулта дайнда тулалдааш,
Аба ороноо хамгаалалсааш,
Амитан зонийнгоо амгаланай түлөө
Ами бээ гамнангүй,
Улаан шуһаа үргөөш!
Аба эжынгээ түрэнэн
Аша туһые харюулааш!
Зэбүүсэмэ муухай дайн
Зүрхэндэшни шунанхай,
Зүүдэндэ “ура!” хашхардаг
бэлэйш!
Залиршагүй омогорхолнай
болонхойш!

Хүлөө хүндөөр
шархатаһаншые наа,
Хархис Японтой тулалдахаар
Хингаан үндэрые дабалсалайш,
Квантунай суута хүсэ ехэтэ
Армиин сэрэгшэдтэй тулалдажа,
Сахилгаан шанга добтолгоор
Сухарюулан намналсаһан
габьяатайш.
Хоёр зүгэй фронт дээрэ
Хүнгэн бэшэ Илалтые мандуулалсаһан
Гвардииин сэрэгшэ ерэлэйш!
Дайнда дарагдажа зүдэрһэн,
Түрэл һайхан ороноо
нэргээн нэльбэн бодхоолсон,
Амгалан байдал арьбадхалсааш!

Дайнай шархын хорон
һүжэржэ,
Жара наһа хүрэнгүй,
Жаргалаа дүүрэнэнш
харамтай.
Майн 9-нэй Илалтые
Мандуулан баярлан байхадаа,
Маһаран халажа хүхихэдөө,
Мандаа хөөрэдэг бэлэйш.
Үржэн Хандын орондо
Үтэр хүрэхэмнай болтогой!
Адисаар хангалтаһан,
Аршаан булагаар дэбэрһэн,
Сүмэ субаргаар дүүрэнэн,
Сэсэг набаар дэлгэрһэн
Сэнгэмэ һайхан орондо
Зүүдэндэ ниидэжэ ошоод
ерэдэг бэлэйш.

Яларма алтан аршаанаар
яаран байжа Сонимнай
Орой дээрэнһээ адхажа,
яһалаханаар угааба
намаяа
Гэжэ зүүдэлээд,
гурба хоноод байхада,
Гүнзгы мүнхөөр
нойрсолойш.
Гунигта дарагдажа
гансаар дабашые,
Гвардииин сэрэгшэ,
шиниингээ габьяа,
аша буянгааршни
Гүрэнэй тэдхэмжэ болон,
Аха дүүгэй, анда нүхэдэй
туһа,
Амгаланые үршөөгөө!
Жара наһа хүрөөшыегүй наа,
бага хүдэлжэ,

Ехэ хэрэг бүтээгээш
Олон дабаа гаталааш:
Үйлын үриин тоосоогоор
Үржэндөө түрэнэнш лабтай.
Үндэр амарлингые эдлэжэ,
үнэн мүнхэ болтогой!

Алтан дэлхэйн жама ёһоор
Буянта аба эжын бүлэдэ
Бэри болоһон заяатайб,
Бурхан номоо тахижа,
бодийн шугалгаан
хуряжа,
Бүгэдын туһые бүтээхэ
хүсэлэнтэйб!

**Хүндэлэн дурсагша
бурюуха хубдүүд угай
ГУРОБАЗАРАЙ
Цымжит.**

АЗУМАРЮУ С.ТОДБИЛЭГ ДЭЭД ЗИНДААНД

• Электрон хувилбар
ЯПОНЫ Сүмогийн холбооноос тавдугаар сарын 12-нд Токио хотноо эхлэх Зуны тэмцээний банцүкэг энэ сарын 25-нд зарлалаа. Ёкозүна Хакүхо хоёр тэмцээний дараа дахин Зүүн жигүүрийг манлайлах боллоо. Хакүхо хамгийн сүүлд 2011 оны есдүгээр сарын тэмцээнд Токио хотноо түрүүлж байсан бөгөөд "Токиод түрүүлээгүй удаж байна шүү. Энэ тэмцээнд заавал түрүүлмээр байна. Одоо ганц түрүүлэхэд их аварга Асашёорюугийн 25 түрүүтэй тэнцэх гэж байгаа. Зуны тэмцээнд энэ их аваргатай зэрэгцэж чадахын төлөө зүтгэх болно" гэж сэтгүүлчдэд ярьсан байна. Энэ тэмцээнээс Монголын бөх Азумарюу макүүчи зиндаанд дэвшлээ.

АЗУМАРЮУ Монголоос төрсөн 17, гадаадын 38 дахь макүүчи зиндааны бөх болж байна. Энэ сарын 26-нд хэвлэлийн бага хурал хийлгэсэн Азумарюу "Дээд зиндааны бөхчүүлийг хараад атаархдаг, шүтэн биширдэг байсан. Энэ жилдээ багтаж макүүчид орох зорилт тавьж байсан маань биелсэнд их баяртай байна. Кёкүтэнхо ах шиг олон жил барилдмаар байна" гэж ярилаа. Манай бөх Тамаваши жюүрөөд унаж, Кёкүшюүхо дахин макүүчид орсноор Зуны тэмцээнд макүүчид Монголын 8 бөх барилдана. Кёкүшюүхо найман тэмцээний дараа дахин дээд зиндаанд орж байна. Энэ хооронд тэрбээр макүшита зиндаанд хүртэл унаад байлаа. Мөн "Ойтаказэ" дэвжээний Монголын бөх Чимэдрэгзэнгийн Шижирбаяр тавдугаар сараас эхлэн жонокүчи зиндаанд Дайшёохо нэрээр барилдана. Тэрбээр гуравдугаар сараас барилдах байсан боловч ажлын визний асуудлаас болж хойшилсон юм.

Ингэснээр мэргэжлийн сүмод Монголын 28 бөх барилдах боллоо. Азумарюу С.Тодбилэг - Таманой дэвжээ. 192 см, 143 кг. 1987 оны тавдугаар сарын 12-нд Улаанбаатар хотод төрсөн. Алдарт озэки Точиазүмагийн төрүүлсэн гурав дахь дээд зиндааны шавь нь. Азумарюу 2002 оноос их аварга Асашёорюугийн сурч байсан Мэйтокү сургуульд суралцан, 2006 онд Кюүшюүгийн мэдээлэл, технологийн дээд сургуульд элсэн орсон. 2008 онд Баруун Японы оюутны аварга шалгаруулах сонирхогчын сүмогийн мөнгөн медаль хүртсэн.

Гуравдугаар дамжаанаасаа сургуулиа орхин 2008 онд мэргэжлийн сүмод оржээ. Кюүшюүгийн мэдээлэл, технологийн дээд сургуулиас төрсөн анхны дээд зиндааны бөх.

Зуны тэмцээнээс манай Азумарюүгээс гадна 20 настай Чиоёоотори, Харүмафүжигийн дэвжээний Хомарэфүжи, Хакүхогийн дэвжээний Дайкихо нар анх удаагаа дээд зиндаанд барилдана. Болгар арслан Котошюү 44 тэмцээнд озэки цолтой барилдаж байгаа нь түүхэнд 4-т бичигдэж байна. Гэхдээ тэрбээр Зуны тэмцээнд арслан цолоо алдах аюулд ороод байгаа бөгөөд нийтдээ зургаа дахь удаагаа кадобан болж байгаа юм. "Хаккакү" дэвжээний Окиноүми анх удаагаа комүсүби цолтой барилдана. Шиманэ мужаас 121 жилийн дараа дахин комүсүби бөх төрж байгаа тул тус мужийнхан тавдугаар сарын тэмцээний үеэр Токиод түүнийг дэмжих жуулчлалын аялал зохион байгуулахаар бэлтгэж байна.

Окиноүмигийн төрсөн нутаг Окиношима хотод өглөөний есөн цагаас эхлэн радио, телевизээр комүсүби болсон мэдээг нь цацан, төв талбайдаа том самбарт баяр хүргэсэн мэндчилгээ хаджээ. Хаврын тэмцээнд түүний авсан дайчин барилданы шагналын цомыг хотын албан газруудаар аялуулах зэрэг арга хэмжээ авч байгаа нь эгээ л манайхтай ижил мэт. Окиноүми сэтгүүлчдэд "Одооноос эхлэн маэгашира цолтнуудад унах эрхгүй боллоо. Зуны тэмцээнд доод тал нь 10 ялах зорилготой. Чадах эсэхээ мэдэхгүй ч хичээх болно" гэж ярьсан байна.

ЗУНЫ ТЭМЦЭЭНИЙ БАНЦҮКЭ

Зүүн	Ёкозүна	Баруун
Хакүхо	Озэки	Харүмафүжи
Кисэносато	Озэки	Какүрюү
Котошёогику	Сэкивакэ	Котошюү
Гоэйдэ	Комүсүби	Барүто
Точиоозан	Маэгашира1	Окиноүми
Миёогирюү	2	Аминишики
Китайтайки	3	Точиношин
Такарафүжи	4	Аран
Аоёяма	5	Тоёоношима
Шёохозан	6	Такаясү
Ёшиказэ	7	Такэкэээ
Фүжиазүма	8	Жёокорюү
Токитэнкү	9	Саданофүжи
Кёкүтэнхо	10	Икиой
Чиёотайрюү	11	Тоёохибики
Шёотэнро	12	Гагамарү
Ваканосато	13	Кёкүшюүхо
Дайдо	14	Масүнояма
Кайсэй	15	Чиёоотори
Чиёонокүни	16	Хомарэфүжи
Азумарюү		Дайкихо

МОНГОЛЫН БӨХЧҮҮД

- Жюүрөө**
 Тамаваши Б.Мөнх-Оргил Зүүн-1
 Таканоива А.Баасандорж 3-2
 Асасэкирюү Б.Дашням 3-4
 Ониараши Ө.Өлзийжаргал Б-9
 Кагамио Б.Нанжид Б-13
- Макүшита**
 Сэйро А.Өнөболд 3-1
 Сакигакэ Я.Баттүшиг 3-2
 Араваши Э.Дөлгөөн Б-4
 Сэншёо Э.Баярбат Б-6
 Вакамишёо Г.Ган-Эрдэнэ Б-10
 Рюүонами Б.Буянжаргал Б-12
 Чиёошима Г.Мөнхсайхан 3-32
 Широнорюү Э.Одгэрэл Б-34
 Тайка С.Шаравнямбуу 3-43
 Тоорүгава Д.Ууганбаатар Б-57
- Санданмэ**
 Рюүо Э.Санчирболд 3-2
 Аратоши В.Цэрэндорж Б-11
 Дайоами Б.Ууганбаяр Б-2
 8 Такакасүга Э.Энхманлай 3-50
 Жонокүчи Дайшёохо Ч.Шижирбаяр
 М.СУГАР-ЭРДЭНЭ
 • Хэвлэх
 • Имэйл

ӨВЧНИЙ УЛМААС ЯЛААС ЧӨЛӨӨЛӨХ ЖУРАМ НЬ Н.ЭНХБАЯРТ ҮЙЛЧЛЭХГҮЙ ГЭВ

МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр хоол ундаа сойж улмаар биеийн байдал нь эрс муудаж ухаан алдсан. Түүнийг эмчлэх нэмэлт баг гарсан ч Н.Энхбаярын биеийг дээрдүүлнэ гэдэгтэй итгэл муутай байгаа гэж эх сурвалж мэдээлэв. Ардчилсан орнуудын хамтын нийгэмлэгийн сайд нарын долдугаар бага хурлын үеэр МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлах төлөвлөгөөтэй байсан гэдэг. Гэхдээ Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын дарга Ч.Сайханбилэг Н.Энхбаяртай биечлэн уулзаж, эрүүл мэндээ бодохыг зөвлөж, өлсгөлөн зарлахгүй байхыг хүссэн гэсэн мэдээлэл ч байгаа. Харин Н.Энхбаяр "Үнэхээр шударга ардчиллыг эх орондоо бий болгоё гэж байгаа бол хэлмэгдүүлэлтээ зогсоо. Та нар гадаадынханд муухай харагдахгүйг хичээж байгаа бол би улс орноо бодож бодит байдлыг үнэнээр харуулахыг зорьж байна" хэмээсэн гэдэг. МАХН-ын дарга Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлахаар олон хоног хоол, ундаа сойж байсан учир бямба гаригт ухаан алдан унаж сэхээнд орсон хэмээн МАХН-ын ерөнхий нарийн бичгийн даргын зөвлөх З.Батбаяр мэдээлэл өгөөд байгаа.

Харин Нийслэлийн Прокурорын газраас өөрөө биеэ муутгасан ямар ч ялтанд ялаас чөлөөлөх хөнгөлөлт эдлүүлэхгүй гэсэн мэдэгдлийг хийгээд байна. Энэ талаар Нийслэлийн Прокурорын орлогч Ц.Батболд ярихдаа "Сүүлийн үед шүүхээр хорих ял шийтгүүлсэн тодорхой нэр нөлөө бүхий хүмүүсийг өвчний учир ялаас чөлөөлүүлэх гэсэн сонирхол их байна. Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуулийн 333 дугаар зүйл, ХЗДХ-ийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын 2002 оны 313/316 тоот тушаалаар батлагдсан журмын дагуу өвчний учир хугацаанаас өмнө ял эдлэхээс чөлөөлөх асуудлыг журамласан. Ялтан ялаас чөлөөлөх өвчний жагсаалтад хамаарах өвчнөөр өвчилсөн шинж мэдэгдвэл хорихын нэгдсэн эмнэлэгт шилжүүлэн нарийн мэргэжлийн шинжилгээ хийнэ. Жагсаалтад багтсан өвчнөөр өвдсөн гэж үзвэл эмнэлэг хөдөлмөр магадлалын дүгнэлт гаргаж, саналыг холбогдох материалын хамт прокурорт ирүүлнэ. Прокурор саналыг үндэслэлтэй гэж үзвэл шинжээч томилон дүгнэлт гаргуулдаг. Ингээд шинжээчийн дүгнэлтээр өвчний жагсаалтад хамаарна гэж үзвэл шүүхэд шилжүүлж

шийдвэрлүүлдэг журамтай. Үүнээс гадна ял шийтгэл эдэлж буй ялтан санаатайгаар эрүүл мэнддээ хохирол учруулсан тохиолдолд өвчний учир ялаас чөлөөлөх журам нь хамаарахгүй гэж заасан. Ялтан өлсгөлөн зарласны улмаас эрүүл мэнд нь доройтсон бол ялаас чөлөөлөх журам үйлчлэхгүй" гэж ярилаа.

Ямартай ч Н.Энхбаяр өлсгөлөн зарлаад ямар ч үр дүнд хүрэхгүй бөгөөд түүний биеийн байдалд л улам муугаар нөлөөлөх болно гэдгийг эндээс дүгнэж болох юм.

Н.Энхбаярын ухаан алдсан явдлыг бас өргөдөлийг нь ээлжит шоу гэж олон хүн дүгнэж байгаа. Мөн томоохон хэмжээний нэр хүнд бүхий чуулга уулзалтын үеэр улсаа муухай харагдууллаа гэж дүгнэх хүмүүс ч байна. Харин түүнийг дэмжигчид Монголыг Ардчилсан орон биш дарангуйлагч орон гэдгийг олонд таниулах гэсэн боловч эсрэгээрээ Ардчилсан, хүний эрхийг дээдэлсэн орон гэж хэлүүлэхэд хүргэсэн билээ.

ЖҮЖИГЧИН Т.БАРХҮҮ СТА БОЛЖЭЭ

"**Х ТҮЦ**" продакшны жүжигчин Т.Бархүү өчигдөр СТӨ-ний тайзнаа тоглогдсон "Сэрүүн хасын нууц" эмгэнэлт драмын жүжгийн төгсгөлд "Монгол Улсын Соёлын Тэргүүний Ажилтан" цол тэмдгээр энгэрээ мялаалгажээ. Түүний шагналыг ССАЖЯ-ны Соёлын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газрын дарга Н.Оргил тайзан дээр нь гардуулан өгсөн байна. Тэрээр 2004 онд СУИС-ийг жүжигчин мэргэжлээр төгсөөд "Х ТҮЦ" продакшинд орж өдийг хүртэл ажиллаж байгаа билээ. "Худалч

залуу", "Болсон явдал" "Миний хөрш чөтгөр" зэрэг дэлгэцийн бүтээлд тоглож, тайзны нэлээд хэдэн бүтээлд дүр бүтээн үзэгчдийн танил болсон.

ХОНГОР ЗУЛ ЦЭЦГИЙН НААДАМ БОЛЖ БАЙНА

ОТТАВА хотын хонгор зул цэцгийн наадам өнөөдөр эхэлж байна. Хорь гаруй өдөр үргэлжлэх уг баяраар Дэлхийн II дайны үеэр Фашистуудаас зугтсан Нидерландын вангийн гэр бүлд орогнол өгсөнд талархсан голландчуудаас ирүүлдэг хонгорзул цэцгээр Канадын нийслэл гангардаг уламжлалтай.

Нидерландын хатан хаан Маргарет Канадад тэр үеэр төрсөн юм. Вангийн гэр бүл эх орондоо буцаж ирээд 1945 онд Оттавад бэлэг болгон 100 мянган хонгорзул цэцгийн суулгацыг явуулсан түүхтэй. Тэр цагаас хойш энэ наадмаар Оттава хотод Нидерландас жил бүр 20 мянган цэцэг ирүүлдэг болжээ.

Д.Ундрах/
24tsag.mn

Агуу Илалтын 68 жэлэй ойдо

СЭРЭГШЭ ЕШИЕВЭЙ ДАЙШАЛХЫ ТҮҮХЭ

Бимба ЕШИЕВ 1942 ондо дайнда мордожо, Украиннын 1-дэхи фронтын мотострелково дивизиин бүридэлдэ дайралдаа. 1943 ондо Харьковшадархи байлдаанда немецүүдтэ баригдаа.

...Ташалангаараа ой модотой үндэрэй түлөө шанга байлдаан болоо бэлэй. Гурбан сүүдхын туршада энэ үндэр нэгэ манайхитай, нэгэ дайсанай мэдэлдэ орожо байһаар, һүүлэй һүүлдэ тэрэниие немецүүд эзэлээ. Тиин Бимба Ешиевэй рото энэ газарые заатагүй эзэлхэ гэхэн захирал абаа юм.

Манай сэрэгшэдэй добтолходо, немецүүд ой соо хороод, миномёдуудаар таһалгаряагүй буудажа захалаа. Мииннын тээрэлгэ нэгэшье замхаагүй, харин добын орой дээрэхи бетон дзотһоо пулемёдой һомон адхараа даа. Нилээд олон сэрэгшэднай эндэ алдалан унаа.

Добтологшодой түрүү зэргэдэ ябаһан Бимба шэхэ дүлиирмэ нэжэгэнээн соогуур ротын командирай захиралтаар 5-10 алхам урагшаа жүдхөөд лэ, үглөөнэй шүүдэрһээ хатаадгүй газар тэбэрин унаад, дахин үндыжэ, үхэлэй урдаһаа бодоно. Толгойгоошье үргэхын аргагүй һомонуудай эшхэрээн, газар тэнгэри хоёрые ниилүүлһэн миинэнүүдэй тээрээн, добтолжо байһан сэрэгшэдэй "Ура!" һүхирөөн, шархатаһан зоной хашхараан, ами наһантаяа хахасажа байһан хүнүүдэй ёлоон... Энэ үедэ сэрэгшын толгойдо "командирайнгаа захиралта дуулангүй үлэшэнэ аа гүб" гэхэн бол эрьелдэнэ. Хэзээ намайе һомон тудана ааб гэжэ бүхы бээн шангадашанхай.

Командирай "Урагшаа!" гэжэ дахин һүхирхэдэ, Бимба хүрэхэ бодод, урагшаа даб гэхэдэ, хажуудан тээрһэн миндэ сохуулжа, мэдээгээ алдажархёо. Үдэ багта немецүүдтэ шэнэ хүсэнүүд ерэхэ, тэдэ һөөргэдэн добтолоо һэн. Тэнгэридэ хэрээһэтэй самолёдууд бии болоо, үндэрэй саанаһаа танкнууд харагдаа. Немец командалагшад энэ үндэрые заатагүй гартаа оруулхаяа һанаа хаш.

Бимба мэдээгээ ороходоо, хажуудаа хулганын үнгэтэй хубсаһатай, хүзүүндэ "Шмайссер" шагталанхай гурбан фашис сэрэгшэдэй зогсохые обёорбо. Тэдэнэй өөһэд хоорондоо шанга шангаар хөөрэлдэхэдэнь, Бимба нэгэшье абья дуулабагүй. Хүдэлэн гэхэдэнь, бүхы бээн тэсэшгүйгөөр хадхажа, тэрэ хашхаржархиба. Тиихэдэнь нэгэниинь дүтэлжэ хараад, бэшэндэ юншьеб гэжэ һүхирхэдэнь, нэгэ хара машина ерээ. Сэрэгшэд Бимбые хүл гарһаань үргөөд, тэрэ машина руу шэдэжэрхибэ. Тэндэнь манай шархатанхай сэрэгшэд дээрэ

дээрһээ ябталаатай хэбтэбэд. Тээ хэды болоод, Бимба дээрэ ээлжээтэ сэрэгшые шэдэжэрхибэ...

Бимба плендэ абтаһан сэрэгшэдэй лагерьта гурбан һара соо хаалттай байгаа. Шархануудынь задаржа, шуһа лэгшэшоод, бээдэнь ехэ хүндэ бэлэй. Бага багаар юмэ дууладаг болоо. Нэгэтэ комендант, нарин сагаан оберштурмбаннфюрер, лагерь шалгахандаа, Бимба руу перчаткатай хургаараа заажа, хара яһанай лагерь руу эльгээгты гэжэ захираа юм.

"Хара яһанай лагерь" гэхэн немец ойлгосо хадаа татаар, башкир, буряад, яхад болон СССР гүрэнэй бусад бага яһанай түлөөлэгшэдые байрлуулдаг Бранденбург шадархи концлагерьта хабаатай байгаа. Эндэ хүнэй тэсэшгүй хүндэ хүшэр байдалтай һэн. Сэрэгшэдые концлагерь асарһанайнгаа удаадахи үглөөгүүр тэдэниие жагсаалда суглуулба. Үнинэй эдээлээгүй Бимбын толгой эрьенэ, шархануудынь ехээр яншана. Тиин немецүүд үлэн хоһон сэрэгшэдые түмэр харгын станци руу туужа, вагонууд сооһоо цемент зөөлгүүлээ. Удаадахи үдэрнүүд имэрхүүгээр лэ һубарьяа даа. Үдын хоолдо 200 грамм мэхэ хилээмэ болон уһа үгэхэ, харин үдэшэ бусалһан уһаар ундалуулха. Сүүдхэ болоод лэ, хапуусын, турнепсын болон хартаабхын хальһаар шанаһан "эдеэ" эдьюлдэг байгаа. Тэрэниинь бөөлжэдэһэ хүргэхэ, хүл хабдахаа болон толгой эрьюулжэ зообохо. Харин цементын тоһон нюдэ, ама хамар хордохоохоһоо гадна уушхан руу орожо, бүхэли һүнеэрээ ханьялгахэ. Эсэшэнхэй, цементын тоһонһоо боро болошонхой сэрэгшэд ажалһаа бусахадаа, немец тарья-

шадай гоё һайхан саадуудай, огородуудай хажуугаар гарадаг байгаа. Тиин зариманиинь үлэхэлэн байдалда бээе барижа шадангүй, гүүлдэжэ ошоод, яблока, помидор болон үгэрсэ таһалжа, тэрэ дороо хахажа байжа эдээд, ами наһантаяа хахасадаг байгаа. Конвоирнуудай тэдэниие тэндэнь лэ буудажа алахада, бусад сэрэгшэд алуулһан нүхэдөө лагерь болотор асардаг бэлэй. Немецүүд лагериин үүдэндэ бултаниие нэгжээд, хэрбээ хэн нэгэндэ эдихэ юмэ гү, али түмэр болон шэл олоо һаа, бүхы лагериие үдэшын хоолгүй орхидог байгаа. Нэгэтэ Казаниин татаар немец харуулшанай хаяһан тамхинай үлээдэһэ оложо абаһанайнгаа түлөө туулгаар шудханхай резинээр улаа маахай болотороо сохюулаа һэн.

Эрхэ сүлөө! Үдэр бүхэндэ доромжолуулан сохюулхандаа, үдэр бүри үхэлэй хажууда ябахандаа, хүндэ хүшэр ажал болон үлэн хоһон байдалһаа зобоходоо, эрхэ сүлөө тухай бодонгүй байхын аргагүй. Теэд буу шуугаар зэбсэгжүүлэгдэнхэй харуулшадһаа, таһа татажархихаар бэлэн нохойнуудһаа яагаад тэрьедэхэбши?! Иимэ эрхэ байдалда олон хүн этигэл найдалаа бууража, хүн шарайгаа алдажа, эдихэ юмэнэй түлөө немецүүдтэ билдаганадаг, богоол шэнгээр дохигонодог байгаа. Садхалан байхын тула Эсэгэ орондоо урбахашы зариман олдодог һэн.

Нэгэтэ үглөөгүүр лагериин "ажануугшэдые" ажалда эльгээнгүй, плац дээрэ эхэрытер суглуулаа бэлэй. Тиин комендантын хажууда зогсоһон хара шарайтай СС-эй офицер, мүн ногоон халат болон чалматай залуу мулла лалын шажантаниие, мүн бүхы дуратай зониие большевигүүдтэ эсэргүүсэхын тула Туркестанай легиондо орохые узбек хэлэн дээрэ уряалаа... Ойро зуура абья шэмээгүй байдал тогтоод, удаань хэдэн арбаад хүн урагшаа алхам хэжэ, сагаан хилээмэн, хэршэмэг колбаса, плиткэ мэхэ шоколад, хоёр багса тамхин шанда хүртөөд, ондоо тээшээ ябуулагдаа.

Гэбэшье заатагүй тэрьедэхэ хүсэлтэй хүнүүдшые олон байгаа. Теэд лагериин хорой гаталжа шадашые һаа, холо ошожо үрдингүй баригдадаг һэн. Харюудань немецүүд бүхы лагериие плац дээрэ суглуулаад, бултанай нюдэн дээрэ гэмтэдые аймшагтайгаар хэхээдэг байгаа: тэдээн дээрэ бусалһан уһа адхаад, туулгаар шудханхай резинэ дубинкануудаар шатанхай арһанайнь хууратар сохёод, һүни галдахэ. Лагериин крематори үдэр һүнигүй хүдэлдэг байгаа...

Лагерьһаа тэрьедэхэ шэнэ түсэб түрэбэ. Зүрхэтэй эдэ зоной дунда манай Бимбашые бии. Хоёр һарын туршада бэлдэлгын ажал хэгдэжэ, хал-

багын эшэнүүдээр бараагай доогуур гараһан нүхэн малтагдаа. Тиин манай самолёдуудай бомбонуудые хаяһан һүни Бимба нүхэдтээ тэрьедэжэ шадда юм.

Арбан табан сүүдхэ соо тэдэ зүүн зүг шэглэн, ой соогуур төөрээ. һүүлэй һүүлдэ фронтын хилэ дабажа, совет сэрэгшэдтэй уулзахадаа, одоол ямар ехээр баярлаа гээшэб! Бимба Даши-молонович һарын туршада шалгалта гараһанайнгаа удаа гартаа дахин буу барижа, совет сэрэгтээ суг Бранденбург зорин, дайсаниие Берлин хүрэтэр үлдэжэ, хархис муухай фашистнарһаа үһөөгөө абаа юм. Германиин һамна бутэ сохигдоһоной һүүлдэ сэрэгшэ Ешиев үшөө бандеровецүүдтэй дайралдаһан байна.

...Ужгород хото шадархи хуторта байрлаһан батька Медвид гэгшын бандатай шанга байлдаан болоо. Манайхитай рото хуторта хэдэн дахин добтолоод, тэрэниие эзэлжэ шадаагүй: немецүүдэй пулемёдуудтай болон автоматуудтай бандеровецүүд сохилто үгөөд лэ байгаа. Тиихэдэнь манай командир Бимба түрүүтэй дүрбэн сэрэгшэдые дуудаад, һэмээхэн хутор орожо, пулемёдуудыень һалгааха гэхэн даабари үгөө. Тус һуурин үргэн талын дунда оршодог байха мүртөө үбһэ ногоониинь сабшагдашанхай һэн. Тиимэһээ обёорогдонгүй хуторта дүтэлхэнь бэрхэтэй байгаа. Ойн соорхойһоо гаража, оршон тойронхине шэнжэлжэ байтараа, Бимба гэнтэ нюуса нүхэ оложорхёо. Манай сэрэгшэд тэрэнь руу ороод, хутор тээшэ абаашан газар дорохи харгын тэг дунда бандеровецүүдтэй дайралдажа, шанга тулалдаанда тэдэниие сахарюулаад, командирайнгаа даабари амжалтатай дүүргэжэ, манайхин одоолшые хуторые гартаа оруулжа шадда. Энэ байлдаанда Бимба хүндөөр шархатаад, Ужгородой госпитальдо түрүүшын туһаламжа абаад, Харьковай госпитальдо жэл шахуу аргалуулһанайнгаа һүүлээр одоол нютагаа бусаа даа.

Үшөө 1943 ондо Бимба Даши-молоновичой гэртэшин, түрэлхид нэрэ һураггүй үгы болоо гэхэн мэдээ абаһан аад, 1944 ондо өөрһөөн бэшгэ абажа, хайрата хүбүүгээ, ахаяа үдэр һүнигүй хүлээжэ эхилээ. Бимба 1946 ондо гэртээ ерһэн болоно.

Дайнай һүүлдэ Бимба Ешиев наһанайнгаа амаралтада гаратараа, Сэлэнгын аймагай Харгана нютагта луговодоор, адуушанаар хүдэлөө. Наһанайнгаа нүхэртэй - Аюша Андреевнатай зургаан хүүгэдые үндылгэжэ, үргэн харгыда гаргаа.

Василий ГУНДУПОВ.

БАСАА Валера

НУРАГ СУУГҮЙ ҮГЫ БОЛОҢОН СЭРЭГШЭДЭ

Энэ дэлхэйн байлдаанһаа, Эсэгэ ороной дайнһаа Бусаагүй, һураг суугүй үгы, һөөргөө сэрэгшэ ерээгүй. Үдэр, һүнигүй хүлээгээ - Эхэнь хүбүүгээ хүлээгээ.

Эхэнь хүбүүгээ хүлээгээ, Эгэшэнь дүүгээ хүлээгээ, Үрээгээ. Эхэнь ото үриез Нюдөө анитараа хүлээгээ. Үдэр, һүнигүй үрээгээ - Эхэнь хүбүүгээ хүлээгээ.

Хаана баруунай зүгтэ, Холын холо газарта Хэбтэнэ гү, Нэрэ һураггүй гэхэн, Нэгэтэ гэнтэ холодоһон Нүгэлтэй дэлхэйн хүбүүн, Нүгэлгүй шабгансын хүбүүн.

Эхэ хүбүүгээ хүлээгээ, Алуулаа гэжэ этигээгүй, Мэдэрээгүй. «Алуулаагүй хүбүүмни, Амиды нэгэ тээ ябана», - Гэ гэхээр, баарһаншые даа, Гараа һэн эхэнь хададаа.

Аршаанта хада уулашни, Арюун тала нугашни, Хүхын дууга Хүбшэ ногоон тайгашни Хүлээһээр хүбүүгээ зандаа. Жабхаланта дуунуудаа Зорюулна шубууд шамдаа.

Ойлгогдоогүй юмэн Оршолоңдо олон. Ажабайдал, Али үхэл, хосорол Алтан дэлхэйдэ тэгшэ - Амин бээ үгөөшэ Амиды ходол сэрэгшэ.

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудта.

ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

Вечер.
Солнце зашло.
Солнце скрылось за горой.
На дворе стало темно.
Ужин.
После ужина мы смотрим телевизор.

Показывают передачу:
“Спокойной ночи, малыши!”
По радио играет музыка.
Ложусь в кровать, засыпаю.
Назавтра просыпаюсь с утренним солнцем.

АРБАН ДҮРБЭДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Үдэш.
Наран ороо.
Наран хилын саана хоргодобо.
Газаа харанхы болоо.
Ужин. Үдэшин хоол.
Үдэшин хоолой нүүлдэ бидэ телевизор харадагбди.
«Амгалан унтаарайт, багашуул!» – гэнэн дамжуулга харуулна.
Радиоогоор хүгжэм зэдэлнэ.
Орондоо ороном, унтанам.
Үглөөдэрынэ үглөөнэй наранаар нэринэм.

ПЯТНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

Садиться
Садись
Вставать
Встань
Ложиться
Баярма села на стул
Я встал.
Содном лежит в кровати
Мяч лежит на полу.
Возьмёмся за руки.
Поиграем в хоровод.
Гриша спрятался за дверью.
Поиграем в прятки.
Споём песенку.
Бадма выучил стихотворение.
Я умею читать стихотворение.
Лена прочитала стихи.

хууха
хуу
Бодохо
Бодо
Хэбтэхэ
Баярмаа стул дээрэ хуугаа.
Би бодооб.
Содном орон соогоо хэбтэхэ.
Бүмбэгэ газарта хэбтэнэ.
Гар гараа барилсая.
Хоровод хэжэ наадаа.
Гриша үүдэнэй саана хоргодоо.
Хоргодолсоо наадаа.
Дуу дуулая.
Бадма шүлэг сээжэлдээ.
Би шүлэг уншажа шададагби.
Лена шүлэг хэлэбэ.

ШЕСТНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ

Мой, моя, моё
Твой, твоя, твоё
Игрушка
Это моя игрушка.
Медведь
Волк
Лиса
Заяц
Мне
Тебе
Дай мне игрушку.

АРБАН ЗУРГААДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Минии
Шинии
Нааданхай
Энэ минии нааданхай.
Баабгай
Шоно
Үнэгэн
Шандаган, туулай
Намда
Шамда
Намда нааданхай үгэл даа (үгыш).

ЭРЬЕЭХЭЙ

(Волчок)

Эсэгын намдаа бэлэглэнэн
Ээрсэг шэнги эрьеэхэй
Мушхаад газарта табихадам,
Мундуу зохидоор эрьелдээ.
Мүнөөдэр түрэнэн үдэрни.
Мүнхэ, Сэрэн, Сэсэгмаанууд
Эдээлжэ бодоод, эсэтэрээ
Эрьеэхэйгээр наадаабди.

Игрушка, подаренная мне отцом,
волчок, похожий на веретено,
когда я его закрутил и пустил,
долго вертелся на полу.
Сегодня мой день рождения.
Мунко, Сэрэн, Сэсэгма – мы,
покушав, встали и играли до
устали.

Из книги Н. Дамдинова «Русско-бурятский разговорник»

Энэ хуудана Дулма Гуродармаева бэлдэбэ.

Гуурһаяа гуршанабди

Мункуев Владислав, 3-дахи лингвистическэ гимназиин нурагша.

Ладушки, ладушки!
Ладушки, ладушки!
Печет моя бабушка оладушки.
Маслом жирным поливает,
Нам, детишкам, дает.
Маше - два, Пете - три,
Дулмуше - два, Очиру - пять.
Хороши оладушки у бабушки!
Только много сразу ты не ешь,
Потрудись и снова ешь!

А в моей тарелочке Кашка гречневая,
Как бы съешь ее,
Если рядом чизбургер
Пахнет вкусно и манит!
Фастфуд, конечно же, пригож,
Но для здоровья он не хорош!

Калачи горячи!
Не хватай, малыш!
Сбегай ты во двор,
принеси дрова,
покорми собаку,
огород полей,
а потом садись кушать калачи!
Только берегись, лишнего не ешь!

Ёохор, ёохор, ёохорлоо!
Ямар хүшэр бэ дэбхэрхэнь!
Даша Даба хоёр
Ехэ мяханда дуратайнууд даа!
Тэдэ үбэлэй эжилхэдэ,
Ехэ баяртайнууд даа!
Үүсынгээ мяха ехээр эдинэ,
Холестерин гэжэ мэдэнгүй даа!

Басаган дуугаа дуулана:
«Хододоо наран байг лэ,
Хододоо эжы байг лэ,
Хододоо конфетэ байг лэ».
Дуугаа дуулыш, басаган,
Гансал шүдэн бии гү шамдамни?

Хүгшэн эжын гомдоо:
«Шүлэ уухагүйб гэнэл даа
хүбүүхэм,
Томо больш даа, мухаахан.
Муу эдээн - хотын зоболон!»

Готовим вместе с мамой

ВАРЕНИКИ

Насыпаем муку на стол горкой, делаем углубление в середине. Добавляем туда 1 ст.л. ложку сахара, щепотку соли и 1 яйцо, затем вливаем полстакана воды. Всё хорошо перемешиваем и делаем крутое тесто. Откладываем его на 30 минут, пока делаем начинку. В это время берём творог и добавляем к нему 1 яйцо, 1 ст. ложку сахара и щепотку соли, хорошо перемешиваем. Начинка готова. Как тесто настоялось (15-20 минут), необходимо посыпать стол мукой и раскатать в тонкий пласт. Затем вырезать кружки из теста диаметром 5-6см. В середину каждого

кружка положить по одной чайной ложке начинки и защиплем края.
Вскипятить воду и варить вареники 5 минут, до тех пор, пока не всплывут. Добавить сливочное масло, встряхнуть миску так, чтобы все вареники промаслились и не слиплись.
Вареники с ягодами и фруктами, складывая в миску, пересыпать сахарным песком. Подают со сметаной или сливочным маслом. Масла и сахарного песку надо примерно по столовой ложке. Вареники с творогом и овощами надо есть горячими со сметаной и ягодами или фруктовым соком.
Фарш может быть любой: из творога, моркови, картошки, капусты, вишен, абрикосов, яблок и т.д.

- ИЗ МОРКОВИ**
400 гр. моркови очистить, натереть на тёрке, чуть посолить и посахарить, потушить на сковороде минут пять, до полуготовности. Остудить. Добавить горсть мелко нарезанного лука и размешать.
- ИЗ КАРТОШКИ**
5-6 картошин очистить, отварить в подсоленной воде. Истолочь. Обжарить лук. В толчёную картошку добавить жареный лук, соль, чёрный молотый перец по вкусу и хорошо размешать.
- ИЗ ВИШЕН**
500 граммов вишен очистить от косточек, слегка отжать, посыпать сахарным песком (2-3 ст.л.) На каждый вареник – по 5-7 вишен.

